

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Význam pohádky v životě dětí z MŠ Borovany

Vypracoval: Mgr.Klára Velíšková
Vedoucí práce: doc.PhDr. Helena Zbudilová, Ph.D.

České Budějovice 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne:

.....

Mgr. Velíšková Klára

Poděkování

Děkuji vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Heleně Zbudilové za cenné připomínky a rady udělované v průběhu práce. Děkuji dále vedení MŠ Borovany Bc. Boženě Velíškové, která mi umožnila uskutečnit výzkumné šetření právě v borovanské mateřské škole. Největší díky patří všem kolegyním a kolegovi z MŠ Borovany, žákům a jejich rodičům, kteří byli hlavními aktéry výzkumného šetření.

Název práce: Význam pohádky v životě dětí z MŠ Borovany

Autor: Mgr. Klára Velíšková

Vedoucí bakalářské práce: doc.PhDr. Helena Zbudilová, Ph.D.

Anotace: Cílem bakalářské práce je zachytit význam pohádek v životě dětí z Mateřské školy Borovany, kde bylo provedeno výzkumné šetření, kterého se zúčastnili pedagogové MŠ, žáci školky i jejich rodiče. Kvantitativně-kvalitativní šetření bylo uskutečněno na podzim 2016 za ochotné spolupráce ředitelky školy Bc. Boženy Velíškové, všech pedagogů a rodičů. Závěrem výzkumného šetření je shrnutí výsledků výzkumu, který zahrnoval dotazníkové šetření, pozorování a rozhovor s předškoláky. Výsledky ukázaly, že pohádky mají v MŠ Borovany své nezastupitelné místo, jsou pro vývoj dítěte předškolního věku důležité a k dětství neodmyslitelně patří.

Klíčová slova: Pohádka, dítě předškolního věku, význam pohádky, výzkumné šetření, práce s pohádkou v MŠ Borovany

Title of the thesis: The importance of a fairy tale in the lives of children from Kindergarten in Borovany

Author: Mgr. Klára Velíšková

Thesis supervisor: doc. PhDr. Helena Zbudilová, Ph.D.

Annotation: The aim of the thesis is to capture the significance of fairy tales in the lives of children from Kindergarten in Borovany. There has been a research including teachers, pupils and their parents. Quantity-quality research was held in autumn 2016 with a support from the headmaster of the school Bc. Božena Velíšková and all of the teachers and parents. At the end of the research there is a summary of the results of the research, which includes questionnaires, observation and interview with the pre-primary school pupils. The results have shown, that fairy tales have its very special place in Kindergarten in Borovany. The fairy tales are very important for the development of pre-primary school children and are essential for children.

Key words: fairy tale, pre-primary school child, importance of fairy tales, research, fairy tale in Kindergarten in Borovany

Obsah

Úvod.....	8
Rešeršní část.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 Pohádky.....	10
1.1 Definice pohádky a její místo v dětské literatuře.....	10
1.2 Rysy pohádkových příběhů.....	12
1.3 Psychologie v pohádkách.....	13
1.4 Historie pohádek.....	15
1.5 Vývoj pohádky jako žánru.....	17
1.6 Místo pohádky v RVP PV.....	19
2 Význam pohádek pro vývoj předškolního dítěte.....	20
2.1 Předškolní věk - věkem pohádek.....	20
2.2 Smysl šťastného konce.....	21
2.3 Práce s pohádkou v MŠ Borovany.....	22
3 Pohádky v dnešní rodině.....	28
3.1 Četba pohádek dříve a dnes.....	28
3.2 Celé Česko čte dětem.....	30
PRAKTICKÁ ČÁST.....	32
Úvod.....	32
4 Kvantitativně-kvalitativní šetření.....	33
4.1 MŠ Borovany.....	33
4.2 Představení cílové skupiny.....	33
4.3 Metodika práce.....	33
4.4 Jak výzkum probíhal.....	34
5 Výsledky kvantitativně-kvalitativního šetření.....	36
5.1 Výsledky dotazníků pro učitelky a učitele z MŠ Borovany.....	36
5.2 Výsledky dotazníků pro rodiče.....	40
5.3 Výsledky rozhovoru s dětmi.....	44
5.4 Pozorování dětí při vyprávění pohádek.....	48
6 Shrnutí výsledků kvantitativně-kvalitativního šetření.....	51
Závěr.....	53

Seznam literatury a použitých zdrojů.....	55
Přílohy.....	57
Seznam obrázků, tabulek a grafů:.....	62

Úvod

Tématem mé bakalářské práce je Význam pohádky v životě dětí z Mateřské školy Borovany. Právě pohádky jsou tradiční literaturou, která sytí dětskou fantazii. Odpovídají na nejdůležitější dětské otázky, jsou hybnou silou socializace a dětství je s pohádkami neodmyslitelně spjato již po staletí. Na celé planetě, ve všech kulturách a dobách se dětem vyprávěly příběhy plné nadpřirozených bytostí, které nikdy člověk nespatřil, neuvěřitelných skutečností, které odporují zdravému rozumu a činů, kterých obyčejný pozemský tvor jen těžko dosáhne.

Pohádky poskytují útěchu, naději, vzrušení, povzbuzují k odvaze, udržují hodnoty, které v dnešní společnosti upadají, učí vnímat symboly, dovolují poznat emoce a jsou jakýmsi tajemným světem, do kterého se každý maličký může vkrást bez ostychu. Myslím, že žádné dítě si neumí dětství bez pohádek představit. Pohádky poskytují smysluplnou interpretaci světa nesrozumitelných dospělých. Jsou svou jednoduchou fabulí pro dětského čtenáře srozumitelné a souzní s dětmi.

V bakalářské práci se zaměříme na pohádku jako na důležitou součást výchovy a vlivu na dětskou duši. Cílem bude zachytit význam pohádek v životě dětí z Mateřské školy Borovany, kde působím jako učitelka.

V teoretické části se budeme zabývat definicí pohádky, jejími rysy, psychologii, historií a vývojem. V další kapitole budeme pojednávat o významu pohádek pro vývoj dítěte předškolního věku. Zde budeme hovořit o předškolním věku jako věku pohádky, o smyslu šťastného konce a do této části zahrneme práci s pohádkou v naší mateřské škole. V následující kapitole se budeme zabývat vztahem dětí k pohádkám, četbou pohádkových příběhů dříve a dnes a kampaní Celé Česko čte dětem.

V praktické části nabídneme výsledky dotazníkového šetření v Mateřské škole Borovany, závěry z rozhovorů s dětmi k tématu pohádek a z pozorování při jejich vyprávění pohádkových příběhů.

Pohádky mohou okouzlit svou krásou, možností snít si a určitou dávkou naděje, kterou nabízejí. Jedním z důvodů, proč jsem si zvolila téma pohádek, je poukázat na jejich důležité místo v životě dítěte. Sám obdivovaný Albert Einstein pravil: „*Chtěte - li, aby byly vaše děti chytré, čtěte jim pohádky. Chcete - li, aby byly ještě chytřejší, čtěte jim více pohádek.*“¹

„*Pohádka je svým způsobem útvarem nesmrtelným, přežívajícím jednotlivé generace, aniž by zestárla, omšela nebo se jednoduše vytratila. Nesmrtelnými jsou zvláště pak pohádky, které se staly „klasickými“, to znamená, které prokázaly svou životnost v nadčasové dimenzi.*“²

¹ Databáze knih.cz: ...Váš knižní svět [online]. [cit. 2017-01-31]. Dostupné z: www.databazeknih.cz/citaty/albert-einstein-8278

² ČERNOUŠEK, M. *Děti a svět pohádek*. 1. vyd. Praha : Albatros, 1990. 185 s. ISBN 80-00-00060-1. s. 9.

Rešeršní část

Pohádky přináší neuvěřitelné. Překračují běžnou zkušenost, ale přece z ní vycházejí. Jsou esencí života, hodnot a norem. Pohádkami se děti vychovávají i rozvíjí, poznávají jimi svět, dostávají se do jiného prostředí a pohádky dětem umožňují putovat časem. Důležitým úkolem pohádek je rozvíjet představivost. Malí čtenáři se učí nejenom chápat skutečnost, ale také rozpoznávat fikci od reality. Prostřednictvím pohádkových příběhů dítě formuje sebe samo, přebírá morální vzorce a empaticky sdílí pocity s hlavními hrdiny.³

Určujícím znakem pohádek je snaha maximálně se přiblížit dětské psychice a dětskému chápání světa.⁴ Pohádky pokrývají do značné míry zájmy dítěte, neboť děti se v nich setkávají s vlastní zkušeností, s prototypy společenských vztahů i s mravními vzory. Pohádky nabízejí dětem také vyostřené střety dobra se zlem a problematiku životních šancí. V tom tkví tajemství pohádek - napomáhají novým generacím odhalit čaromoci a spletnosti skutečného nesrozumitelného světa.⁵

Pohádky jsou pro děti svým řádem a neměnností výpovědi místem úniku a útěchy. Do říše neskutečna odkazuje pohádkové příběhy spravedlnost a dobro, které vítězí nad zlými silami.⁶ Pohádky jsou bezesporu pro děti velice cenné. V následujících kapitolách se o místě pohádek v dětské literatuře a jejich důležitosti pro dítě předškolního věku přesvědčíme.

³ MOLICKÁ, Maria. *Příběhy, které léčí*. Praha: Portál, 2007, s. 20-21. ISBN 978-80-7367-203-4.

⁴ GENČIOVÁ, Miroslava. *Literatura pro děti a mládež ve srovnávacím žánrovém pohledu*. Praha: SPN, 1984, s. 20-21.

⁵ SLABÝ, Zdeněk K., LHOTOVÁ, Dagmar. *Literatura pro děti a mládež ve srovnávacím žánrovém pohledu: Čítanka nejen pro mateřské školy*. Praha: Portál, 2000, s. 11. ISBN 80-7178-382-X.

⁶ NOVÁKOVÁ, Luisa a Zdeněk K. SLABÝ. *Proměny české pohádky: K historii žánru ve čtyřicátých letech dvacátého století*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 173. ISBN 978-80-210-5026-6.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Pohádky

1.1 Definice pohádky a její místo v dětské literatuře

V této části práce budeme definovat pohádku jako žánr a popíšeme základní vlastnosti pohádkových příběhů.

Slovník literární teorie⁷ definuje pohádku jako „prozaický žánr lidové slovesnosti, jehož vyprávění podává objektivní realitu jako nadpřirozenou s naivní samozřejmostí, jako by vše bylo skutečné; přes svoji fiktivnost tak zpravidla postihuje některé základní lidské touhy a obecné životní pravdy. Na rozdíl od pověsti se poetický výmysl netýká žádné konkrétní historické události, takže čas, místo děje, charakter a sociální prostředí se v pohádce určují jen rámcově, stereotypně a sémantické těžiště je v napětí ze sledu konkrétně daných problémů, v nichž se hrdina ocitá, a které zdařile řeší.“

Lexikon literárních pojmů⁸ od autorů Libora Pavery a Františka Všetického hovoří o pohádce jako o prozaickém žánru ústní slovesnosti a zároveň jako o žánru umělém. V případě lidové pohádky jde o „vyprávění fantastické a dobrodružné povahy, kde se mísí realita s fantazií.“ Pohádky obsahují prvky magické a mytologické, vyjadřují životní pravdy, naše sny i touhy.

V publikaci Děti a svět pohádek⁹ Michala Černouška je pohádka popisována jako jedinečný umělecký útvar, který svou „jednoduchou fabulí, jasnou polarizací dobra a zla, pochopitelnými zápletkami a krásou jazyka předvádí chaotický a nesrozumitelný svět před vyvíjející se dětskou duší ve srozumitelných obrazech. To je asi ta nejdůležitější funkce pohádky: strukturovat skutečnost. Promluvit jazykem, jemuž budou děti rozumět.“

Významný český spisovatel Karel Čapek řekl o pohádce, že „pohádka je povídání. Pravá lidová pohádka nevzniká tím, že ji národopisný sběratel zaznamená, nýbrž tím, že ji babička povídá dětem. Skutečná pohádka, pohádka ve své pravé funkci je povídání v kruhu posluchačů. Rodí se z potřeby vypravovat a rozkoše naslouchat.“¹⁰

⁷ Kolektiv Ústavu pro českou literaturu ČSAV. *Slovník literární teorie*. Praha a Brno: Československý spisovatel, 1984.

⁸ PAVERA, Libor a FRANTIŠEK VŠETIČKA. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Olomouc, 2002, s. 280-281. ISBN 80-7182-124-1.

⁹ ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. Praha: Albatros, 1990, s. 9. ISBN 80-00-00060-1.

¹⁰ Karel Čapek. Citáty o pohádkách. *Pohádky pro děti.cz*. [online]. 16.12.2016 [cit. 2016-12-16]. Dostupné z: <http://www.pohadkyprodeti.cz/bylo-nebylo/citaty-o-pohadkach/>

Pohádky nebyly určeny vždy dětem, ale patřily do literatury dospělých. Pravidlem nebýval šťastný konec a vítězství dobra nad zlem. Postupem času se ale recipienty místo dospělých staly děti a pohádky vnesly do jejich světa onen kouzelný nádech a naději na šťastný konec. V pohádkách vystupují nadpřirozené bytosti, dochází k personifikaci neživých věcí, neskutečné se stává skutečným. Pohádky jsou plné kouzel, magických čísel a jsou také typické svými ustálenými formulami, které je činí více pohádkovějšími - Bylo, nebylo...; Za devatero horami a devatero lesy...; Zazvonil zvonec a pohádky je konec...; A žili spolu šťastně a spokojeně.

Autoři vytváří pro pohádkové příběhy tajemný čarovný svět, kde neplatí přírodní zákony a pravidla. I v té nejmenší dětské pohádce se ukrývá schopnost dotknout se hlubinných tvořivých center a probudit je.

Jak již bylo zmíněno, pohádka je útvarem pro dítě srozumitelným jako žádný jiný literární žánr. Promlouvá k dětem způsobem, kterému rozumí a který dokáže vysvětlit dosud nepochopené. Vysvětlit dítěti, proč ho pohádky natolik učarovaly, znamená zrušit okouzlení, které spočívá v nevědomosti, proč ho pohádka těší. Ztratí-li schopnost okouzlit, pak se ztrácí také schopnost pomoci dítěti bojovat a vlastní silou vyřešit problém, díky kterému má pro dítě tak velký význam. Jakkoliv dobře myšlený výklad rodičů připraví dítě o příležitost pocítit, že nasloucháním příběhů a přemýšlením nad jejich obsahem, se samo učí úspěšně vypořádávat s problémovými situacemi.

Pohádky mají zkrátka své místo ve výchově dětí dávno ustáleno, a to ve výchově mravní i výchově vkusu. Pohádky jsou, byly a budou součástí dětství, neocenitelným bohatstvím literatury, zdrojem poznání a nepřekonatelným darem pro děti.

1.2 Rysy pohádkových příběhů

Existuje velké množství prvků, které činí pohádku pohádkou. Pohádka je příběh smyšlený založený na fantazii. Děj se odehrává v neurčité době, na neurčitém místě. Je plná čar a kouzel, nadpřirozených bytostí a jevů. Pro pohádku je typický happy end - dobro vítězí nad zlem, chudý nad bohatým a chytrý nad hlupákem.

Ctnostmi dobra je pokora, statečnost, dobré srdce, láska, pravdomluvnost a obětavost. Zlo bývá symbolizováno jasně čitelnými atributy, např. čerty, hrůzostrašným drakem či ošklivou čarodějnici. Postavy nejsou ambivalentní jako lidé ve skutečném životě. Michal Černoušek¹¹ tvrdí, že takové jasné kontrasty mezi postavami napomáhají dětem snadnému porozumění rozdílům mravních hodnot, rozdílům mezi ctnostmi a neřestmi, což by nebylo možné, kdyby v pohádkách byly postavy prezentovány ve vší komplexní složitosti, jakou se jinak lidé v realitě projevují. Aby dítě dokázalo pochopit nejednoznačnosti a složitosti, musí nejdříve jasně rozumět protikladům.

Pohádky řeší také vhodným způsobem dětské problémy. Vyskytují-li se v pohádkách frustrující situace, končí přesto happy endem a nikdy nenechají děti na pochybách otevřeným koncem nebo nevyřešeným problémem. Ve 20. letech 20. století ruský lingvista a průkopník strukturalistického zkoumání lidových pohádek Vladimir Jakovlevič Propp ukázal na jistou „univerzalitu“ pohádkových příběhů. Dospěl k závěru, že v každé pohádce se objevují následující hlavní kategorie činnosti: Vše začíná *přípravnou sekcí*, v které se formulují *zlé síly*. Dále je představen *hrdina*, který proti zlu bojuje. První fáze boje nevypadá vůbec pro hrdinu dobře. Dost možná proto, aby byl děj dramatičtější. První boj se zlem nikdy úspěch neslaví; zpočátku *vítězí nositel zla*. Tento neúspěch poznamená další osud hrdiny a před konečným zničením temných sil prochází hrdina *řadou nelehkých úkolů*. Nakonec se navrácí, aby *zničil a potrestal temné, nekalé a zlé síly*. Následuje *oslava hrdiny*, která často končí *svatbou a usmířením protichůdných sil*.¹²

Pohádky jsou plné hrdinů, kteří se rodí z chudých poměrů, z vrstvy lidové. Do vínku jim je dána odvaha, udatnost a štěstěna, která je nikdy neopouští. Zdolávají různé překážky, které by i ten nejjudatnější a nejkrásnější princ sotva zdolal. Nakonec zvítězí a jak už to tak bývá, většinou končí královskou veselkou nebo vesnickou hostinou a plnými kapsami zlatáků. Šťastný konec dítěti předvádí, jak by tomu mělo být v reálném životě, když nešvar a zlo pomine. Výše uvedené skutečnosti vystihl Friedrich Schiller, když pravil: „*V pohádkách, které mi v dětství vypravovali, jsem našel hlubší smysl než ve všech životních pravdách dospělého věku.*“¹³

¹¹ ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. Praha: Albatros, 1990, s. 20. ISBN 80-00-00060-1.

¹² PROPP, V.J. *Morfologie pohádky a jiné studie*. 2. Jinočany: H+H, 2008, s. 29-55. ISBN 978-80-7319-085-9.

¹³ SULOVSKÁ, Mgr. Jarmila. Pohádkami k rozvoji fantazie a kreativity v hodinách literární výchovy. *Knihovnický zpravodaj Vysočina* [online]. Liberec, 2007, 16(3) [cit. 2016-12-16]. Dostupné z: <http://kzv.kkvysociny.cz/Default.aspx?id=866>

1.3 Psychologie v pohádkách

„Pohádka je především útvar uměleckého slova a byla složená k vyprávění, k tomu, aby obraznost slova vyvolávala skryté obrazy imaginace, drímající v dětské psychice, v mysli posluchače. Pak vzniká ničím nekalený komunikační kontakt dospělého s dětmi. Ani film, gramofonová deska, televizní inscenace nebo divadelní představení klasických pohádek v sobě neobsahují ony zcela základní psychologické vazby, které vznikají vyprávěním a nasloucháním, ony šťastné chvíle spolubytí, během nichž mezi slovem dospělého vypravěče a představivostí dítěte se napíná neviditelná šňůrka vzájemnosti, na kterou vyprávění navléká jemné korálky slov.¹⁴“

Má-li být příběh poutavý pro dětského čtenáře, musí být zajímavý, podněcovat jeho fantazii, soucítit s jeho těžkosti, pomáhat rozvíjet rozumové schopnosti a nabízet možná řešení otázek, které dítě nejvíce matou. Musí se vztahovat k celkové osobnosti tak, aby dětské trampoty nesnižoval, ale bral je vážně, a tak v dítěti budoval zdravou sebedůvěru. Snad žádný jiný druh dětské literatury neobohatí a neuspokojí duši dítěte jako lidová pohádka.

V pohádkách také najdeme boj proti krutým nesnázím života. Avšak i nesnáze neodmyslitelně k životu patří. Když se ale člověk boji nevyhýbá a postaví se mu čelem, nakonec se potíže vyřeší a vyjde z boje jako vítěz. V pohádkách je zlo i dobro ztělesněno v určitých postavách, které nejsou rozporuplné, tzn. nejsou zároveň dobré i zlé jako ve skutečnosti lidé. Člověk je buďto dobrák, nebo neřád, nic mezi tím. Tak třeba jeden bratr je hloupý, druhý chytrý; jedna sestra je ctnostná a hodná, druhá líná a pyšná. Uvedení charakterových protikladů dovoluje dítěti dobře porozumět rozdílu mezi nimi. Na chvíli může v pohádce mít navrch přemožitel - silný obr, lstivá královna, zlá ježibaba, avšak to by nebyla správná pohádka, kdyby zlo nebylo poraženo dobrem, chytrostí a kuráží. Jsou plné emocí, obrazností, leč vyhovují symbolickému myšlení dětí a dětské psychice - tím jsou dětské duši pohádky nejbližší.

Významnou osobností, která se zabývala psychologií pohádek, byla Marie - Louise von Franz, autorka Psychologického výkladu pohádek¹⁵. Dle Franzové jsou pohádky nejčistším výrazem kolektivně nevědomých psychických procesů. Jsou založeny na archetypech.¹⁶ Archetypy jsou zkušenosti, které lidé nashromáždili a uložili je do kolektivní paměti.

¹⁴ ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. Praha: Albatros, 1990, s. 6-7. ISBN 80-00-00060-1.

¹⁵ FRANZ, Marie - Louise von. *Psychologický výklad pohádek: Smysl pohádkových vyprávění podle jungovské archetypové psychologie*. Praha: Portál, 1998, ISBN 80-7178-260-2.

¹⁶ FRANZ, Marie - Louise von. *Psychologický výklad pohádek: Smysl pohádkových vyprávění podle jungovské archetypové psychologie*. Praha: Portál, 1998, s. 15. ISBN 80-7178-260-2.

Marie - Louise von Franz dlouhou dobu spolupracovala s Carlem Gustavem Jungem, který se zabýval pochopením lidské psychiky na pozadí světa snů, umění, mytologie, náboženství a filosofie.¹⁷ Pohádky jsou v jungovském pojetí poselstvím a vyjádřením vnitřního, opravdového bytostného jádra (Selbst) člověka. Jsou pro dítě na jeho cestě životem ukazateli, průvodci i pomocníky.¹⁸

V dnešní době děti nevyrůstají v bezpečí láskyplné rodiny. Je proto důležité poskytnout modernímu dítěti obraz hrdiny, který prožívá stejné situace, nezná věci příštích, a přesto nalezne ve světě štěstí a spravedlnost.

Stejně jako dítě potřebuje ke zdárnému vývoji dobrou a pestrou stravu, nemůže se obejít ani bez kvalitní duchovní stravy. Zároveň, jak popisuje Michal Černoušek¹⁹, je velmi rozhodující, jakým způsobem je strava servírována. „*Podobně jako více chutná nedělní oběd uvařený s láskou i duchovní strava pohádky prezentovaná s láskou je více psychicky významná.*“

Pohádky představují ve své rozmanitosti zcela jedinečný psychologický soubor terapeutických hodnot a obsahují morální ponaučení, pramenící z lidové moudrosti. Jsou jedinečným průvodcem zdravého lidského vývoje a činí jej tak pro dítě přitažlivým.²⁰ Stejně tak jako se každá pohádka dotýká jiných složek psychického vývoje, tak každému čtenáři nabízí jiné potřebné odpovědi na otázky. Přesto je pro všechny děti tento literární útvar důležitý a nenahraditelný. Podněcuje dětskou fantazii, spoluutvářejí dětskou psychiku a podporují růst sociálního citění.

¹⁷ Carl Gustav Jung. *Wikipedia: the free encyclopedia*. [online]. 2001- [cit. 2016-12-19]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Carl_Gustav_Jung#Charakteristika_Jungovy_hlubinn.C3.A9_psychologie

¹⁸ FRANZ, Marie - Louise von. *Psychologický výklad pohádek: Smysl pohádkových vyprávění podle jungovské archetypové psychologie*. Praha: Portál, 1998, s. 8. ISBN 80-7178-260-2.

¹⁹ ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. Praha: Albatros, 1990, ISBN 80-00-00060-1.

²⁰ BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek: Proč a jak je číst v dnešní době*. Praha: Lidové noviny, 2000, s. 16. ISBN 80-7106-290-1.

1.4 Historie pohádek

Na našem území žily pohádky od nepaměti. Již významný filosof Platón psal o ženách vyprávějících příběhy svým dětem, tzv. mythoi. Pohádkové příběhy se našly také na egyptských papýrech.²¹ Pohádky bývávaly hlavní zábavou především v období zimy, kdy u pece lidé sedávali a vyprávěli si různé báchorky. Tato část bakalářské práce ukazuje, jak hluboko do historie pohádkové příběhy sahají.

Některé dochované literární doklady o pohádkách jsou až ze 14. století. Např. profesor Claretus de Solentia zaznamenal osnovy nám známé pohádky O dvanácti měsíčkách, která se zachovala až do 19. století. Tato verze poté posloužila Boženě Němcové k vytvoření klenotu naší pohádkové prózy. V 15. století byl přeložen významný sborník povídek Gesta Romanorum. Velkým mezníkem byl vynález knihtisku. Obdivovaný Johannes Gutenberg zanechal lidu dar v podobě tištěné formy písma. Otiskl např. Ezopovy bajky, satiru Sebastiana Branta, aj. V 17. století objevil francouzský orientalista a archeolog Antoine Galland v Pařížské královské knihovně arabský rukopis neznámé sbírky, kterou později přeložil do francouzštiny pod názvem Tisíc a jedna noc. V Národním obrození šlo zejména o získání čtenářů, proto se hojně otiskovaly knížky lidového čtení. Leč slavná sbírka bratří Grimmů (Kinder – und Hausmärchen) z let 1812 – 1814 zahájila bádání o lidové próze na širokém srovnávacím základě a zdůraznila vědecký význam pohádek, ve kterých Grimmové hledali stopy pohanského mýtu. Až myšlenkový a umělecký směr romantismus v 2. polovině 18. století podstatně změnil na pohádky názor. F.L. Čelakovský vydal 1. soubor lidových písní slovanských. Od 30. let 19. století přibývaly pokusy o českou stylizovanou pohádku (J.K. Tyl, K. Lhota), ale až s rokem 1838 Jakub Malý vydal 1. českou sbírku Národní české pohádky a pověsti.

U nás patřil k vyznavačům Grimmovy teorie zejména Karel Jaromír Erben, který v pohádkách viděl hlubokou pravdu a mravní hodnotu.²² Karel Jaromír Erben byl zakladatel vědeckého bádání o našich lidových pohádkách, který publikoval zpočátku cizí zpracování pohádkových příběhů. Až v letech 1855 - 1860 přinesl Čtvero pohádek. Vznikly tak dodnes obdivované pohádky Dlouhý, Široký a Bystrozraký, Pták Ohnivák, Zlatovláska a Tři zlaté vlasy Děda Vševěda. Roku 1864 vydal Erben sborník Sto prstonárodních pohádek a pověstí slovanských v nářečích původních. Čítanka slovanská s vysvětlením slov. Teprve ze sbírky Erbeny poznal svět pohádky kašubské, bulharské, atd. Byla to Němcová, která se pod vlivem Erbeny inspirovala a dobyla v dějinách folkloristiky přední místa. Roku 1845 - 1847 vyšla první sbírka Národní báchorky a pověsti. Z folkloristického

²¹ FRANZ, L.M. *Psychologický výklad pohádek: Smysl pohádkových vyprávění podle jungovské archetypové psychologie*. 4. Praha: Portál, 2015, s. 167. ISBN 978-80-262-0863-1.

²² LUŽÍK, Rudolf. *Pohádka a dětská duše*. Praha: Osvěta, 1944, s. 17.

hledíka mají pohádky Boženy Němcové velký význam, neboť podávají svědectví, o nichž bychom jinak neměli žádné zprávy. Pohádky vyprávěla v duchu „obrazů venkovského života.“ „*Tento způsob autorské adaptace, tj. vytváření obrazů z venkovského života, vnímáme jako charakterizační stylovou rovinu její tvorby.*“²³

Na konci 19. století se zasloužili o sběr pohádek univerzitní profesori Jiří Polívka a Václav Tille. Zároveň Tille je vydavatelem a editorem Erbenových Českých pohádek, Pohádek maličkým B.Němcové.

V historickém vývoji slovesného umění pro děti sehrál folklór nezastupitelnou úlohu. Stal se jediným zdrojem estetické výchovy v době středověku, byl protiváhou nudné scholastické didaktické středověké literatury, byl uměleckou protiváhou strnulých klasických žánrů, které četly děti v době 18. století. Folklór si zachoval své místo v četbě dětí také v době vzniku dětské umělé literatury počátku 19. století a je živý dodnes.²⁴

Literární adaptace pohádkové tvorby jsou cennou součástí světového písemnictví a připomínají budoucím generacím neměnnost základních konstant. Pohádky jsou literárním žánrem oblíbeným a známým po staletí na celém světě. Historický vývoj pohádky byl zdoluhavý a nejen na území Čech jsme dospěli k názoru, že pohádka si zaslouží být žánrem opěvovaným.

²³ ČEŇKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury*. Praha: Portál, 2006, s. 117. ISBN 80-7367-095-X.

²⁴ GENČIOVÁ, Miroslava. *Literatura pro děti a mládež ve srovnávacím žánrovém pohledu*. Praha: SPN, 1984, s. 15

1.5 Vývoj pohádky jako žánru

V této části práce představíme jednotlivé žánry pohádky. Chceme-li postihnout žánrové změny, kterými pohádka prošla, než se rozvětvila do skoro nepřehledného množství tvarů, které se mnohdy zahrnují pod společný název „moderní“, je třeba začít u tradiční pohádky lidové. Pohádka lidová se dělí na zvířecí, kouzelnou, novelistickou, jejíž odnoží je dále pohádka žertovná (anekdotická).²⁵

Za nejstarší je považována pohádka zvířecí. Personifikovaná zvířata vyhovovala již primitivnímu člověku, natož pak malému dítěti, pro které celý svět obývají živé bytosti a věci. Charlotta Bühlerová (in Genčiová, 1984) rozdělila zvířecí pohádku na tři skupiny:

1. Vlastní zvířecí pohádku, kde zvířecí hrdina je obdařen schopností mluvit.
2. Zvířecí hrdina vystupuje jako pomocník člověka. Dokáže mluvit, kouzlit, a proto tvoří přechod k pohádce kouzelné.
3. Zde zvířata alegoricky znázorňují lidské vlastnosti, a proto se podobá bajce.

Ve zvířecích pohádkách byl dál rozvinut další typ, jehož funkce je didaktická. Jedná se o pohádku didaktickou, neboli naučnou. Sem patří např. pohádka O neposlušných kůzlátkách, O Budulínkovi, O Smolíčkovi, Červená karkulka. Cílem těchto pohádek je nejen poukázat na fakt, že neposlušnost se nevyplácí, ale také naučit dítě samostně se rozhodovat a zvažovat možná nebezpečí.

V okruhu pohádky zvířecí vznikl ještě jeden typ, a to pohádka kumulativní. Pohádka kumulativní je jednoduchá a jde o doslovné opakování jednotlivých pasáží a navrstvování dalších, např. Domečku, domečku, kdo v tobě bydlí, O Kohoutkovi a slepičce, O Koblížkovi, O veliké řepě.

Později vznikla pohádka kouzelná, jejíž základními rysy je fantastičnost, animizace a antropomorfizace, polarita postav, umožňující znázornění dobrých i špatných lidských vlastností, fantasticky proměněné sny a tužby.

Další pohádkou je pohádka novelistická. Je mladší než kouzelná, pochází z dob, kdy se na mýtech založené názory lidí měnily pod vlivem obohacujících se racionálních zkušeností. Odráží život lidu a je určena dětem starším – školního věku. Sem zahrnujeme také pohádku žertovnou (anekdotickou), která se vysmívá lidské pošetilosti a prostotě. Za žertovnou pohádku lze považovat Hloupého Honzu.

Dalším druhem je pohádka o strašidlech. Zde vystupují nadpřirozené bytosti všeho druhu. Pohádka líčí setkání obyčejného člověka se strašidly (vodníkem, hejkalem, bludičkami aj.). Tímto druhem pohádek se v dávných dobách bavili lidé např. u draní peří.

²⁵ Pohádka v četbě dětí. GENČIOVÁ, Miroslava. *Literatura pro děti a mládež: ve srovnávacím žánrovém pohledu*. Praha: SPN, 1984, s. 23-41.

Následuje pohádka literární. Podle četnosti uplatnění autorovy osobnosti rozlišujeme tři základní typy (in Genčiová, 1984):

1. Lidová pohádka převyprávěná - autor zde přesně dodržuje motiv a osnovu pohádky, ale dává jí novou, vybroušenější literární formu.
2. Lidová pohádka na motivy folklóru – autor nedodržuje osnovu a strohý kánon původního textu, užívá zcela neobvyklé postupy (motivace hrdinova počínání, líčení prostředí, detaily, aj.) Takové pohádky psali např. bratři Grimmové, Charles Perrault a z českých klasiků Karel Jaromír Erben, Božena Němcová nebo František Hrubín.
3. Autorské pohádky, které se nedrží lidové tradice. Pohádky obohacují nevšedními a neotřelými motivy i postavami. Nazýváme je pohádkami umělými. Autor do nich vtiskuje svou osobnost mnohem více než v předchozích typech, což způsobuje jejich velkou mnohotvárnost a možnost proměn.

Představitelem autorské pohádky je známý Hans Christian Andersen. Naplnil pohádkový svět věcmi všedními, přesto se liší od tradičních pohádek časovou a místní konkretizací. Oproti lidové pohádce, která byla tvořena pro dospělé, Andersen píše pro děti. V jeho pohádkách vidíme základní principy jako fantastičnost, polaritu postav, nadsázku, lineárnost děje. Od lidové pohádky se liší lyričností i mnohdy tragickým koncem.

Duchovním otcem české lidové pohádky je Karel Čapek. Proslavil se Devaterem pohádek. Max Lüthi vyslovil ve své práci o evropské pohádce zajímavou myšlenku: „*Pohádka je v tak vysokém stupni formálně vybroušena a vyčerpána, že její další vývoj na její vlastní cestě je nemožný; možný je jen její odklon k žertovnému.*“²⁶ Nejen Čapek, ale i další čeští spisovatelé pohádek (Josef Lada, Jan Drda, Karel Poláček, Vladislav Vančura, Jan Werich, Jiří Marek, aj.) jsou důkazem, že tato myšlenka je oprávněná. Čapek vychází z předpokladu, že čtenář zná lidové pohádky. Užívá jejich kouzla a při tom předpokládá, že na ně čtenář nevěří: „*Jestli si, děti, myslíte, že vodníci nejsou, tak vám tedy říkám, že jsou, a jací.*“ Zároveň láme ustálené formy kompozice a stylistiky. Vypravěč téměř vždy vstupuje do děje. Často Čapek oslovuje své čtenáře, avšak skutečným adresátem není dítě, ale dospělý. Jen ten může pochopit pohádkové symboly a chápat jejich význam v textu. Čapek má v Čechách řadu příznivců a pokračovatelů, kteří jeho pohádky nadále obohacují, př. Drda a jeho České pohádky, Jan Werich a Fimfárum, Václav Čtvrtek a jeho Rumcajs.

²⁶ LÜTHI, Max. *Das europäische Volksmärchen*. 1947, s. 89.

1.6 Místo pohádky v RVP PV

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání²⁷ obsahuje pět vzdělávacích oblastí, kde je definován vzdělávací obsah předškolního vzdělávání. Jde o oblast biologickou (Dítě a jeho tělo), psychologickou (Dítě a jeho psychika), interpersonální (Dítě a ten druhý), sociálněkulturní (Dítě a společnost) a environmentální (Dítě a svět).

V těchto oblastech nalezneme vzdělávací nabídku, jejíž součástí je mimo jiné také práce s pohádkou v mateřské škole. Nyní stručně shrnu doporučenou vzdělávací nabídku RVP PV týkající se pohádek.

Dítě a jeho tělo: Ke vzdělávací nabídce patří například činnosti relaxační a odpočinkové, zajišťující zdravou atmosféru a pohodu prostředí, lokomoční pohybové činnosti (chůze, běh, skoky a poskoky, lezení), nelokomoční činnosti (změny poloh těla a pohybů na místě), smyslové a psychomotorické hry.

Dítě a jeho psychika: Vzdělávací nabídkou je poslech čtených a vyprávěných pohádek, sledování filmových a divadelních pohádek, hry nejrozličnějšího zaměření na rozvoj fantazie (kognitivní, imaginativní, výtvarné, konstruktivní, taneční či dramatické aktivity), sledování pohádek obohacujících citový život dítěte, práce s knihou a obrazovým materiálem, vyprávění příběhů dle skutečnosti a podle fantazie.

Dítě a ten druhý: Vzdělávací nabídkou může být hraní rolí, četba, vyprávění a poslech pohádek s estetickým obsahem a poučením.

Dítě a společnost: Ke vzdělávací nabídce řadíme receptivní slovesné, literární, výtvarné či dramatické činnosti (poslech pohádkových příběhů, veršů, hudebních skladeb, sledování dramatizací a divadelních scének).

Dítě a svět: Vzdělávací nabídku tvoří například práce s literárním textem, obrazovým materiálem.

²⁷ *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2016. [cit. 2017-05-01]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/696/>

2 Význam pohádek pro vývoj předškolního dítěte

2.1 Předškolní věk - věkem pohádek

Pohádky jsou literárním výtvozem, který je dětem nejbližší. Mísí se v nich reálný svět s fantazií a společnými silami tvoří skutečnost, která je pro dítě srozumitelná.²⁸ Pohádky mají velký psychologický význam pro děti bez ohledu na jejich věk či pohlaví. Dítě dá samo brzy na srozuměnou, která pohádka je pro něj přitažlivá, neboť ji bude stále vyžadovat.²⁹ Děti dokáží vycítit, která z pohádek odpovídá jejich situaci a stejně tak vycítí, v čem jim pohádkový příběh nabízí pomocnou ruku.³⁰ Avšak je známo, že pohádky jsou největším přínosem ve věku čtyř, pěti let dítěte, kdy vliv pohádky začíná blahodárně působit na dětskou duši. Samozřejmě, že stejně důležitá může být pro dítě starší, přestože osobní významy z ní vyvozené mohou být rozdílné.

Za věk pohádky lze tak považovat období předškolního věku, neboť příběhy v této vývojové fázi odpovídají typickému způsobu prožívání a myšlení. Pohádky dětem nabízí potřebný řád, jeví se jako bezpečné útočiště před možnými problémy dětství a také dávají jejich rozřešení. Díky pohádkám může dítě vidět, že slabý, nevzhledný či jinak znevýhodněný člověk může být také milován a obdivován.³¹

Pohádky jsou jedinečným průvodcem po vývojové cestě psychiky od narození, přes období dospívání až ke konečnému hledání vlastní identity, neboť každá pohádka se dotýká jiných složek psychického vývoje.³²

Předškolní věk můžeme nazvat věkem pohádek. Pohádky se staly synonymem radosti, pohody a štěstí. Děti si pohádky zamilovaly a velmi ochotně se s pohádkovým světem ztotožňují. Právě vlivem pohádek začíná dítě chápat rozdíl mezi dobrem a zlem, pomáhají rozvíjet fantazii, ukotvit morální zásady a umožňují komunikaci mezi světem dětí a dospělých. Tuto část bych zakončila Červenkovým výrokem, že „*dobrá pohádka má vliv výchovný, duševně ozdravující a pomáhá dítěti dostat se na vyšší stupeň v duševním vývoji, zejména pak citovém.*“³³

²⁸ MOLICKÁ, Maria. *Příběhy, které léčí*. Praha: Portál, 2007, s. 7. ISBN 978-80-7367-203-4.

²⁹ BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek: Proč a jak je číst v dnešní době*. Praha: Lidové noviny, 2000, s. 21. ISBN 80-7106-290-1.

³⁰ BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek: Proč a jak je číst v dnešní době*. Praha: Lidové noviny, 2000, s. 59. ISBN 80-7106-290-1.

³¹ Dětství a dospívání. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.* Praha: Karolinum, 2005, s. 187. ISBN 80-246-0956-8.

³² ČERNOUŠEK, M. *Děti a svět pohádek*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1990. s. 28. ISBN 80-00-00060-1.

³³ ČERVENKA, Jan. *O pohádkách*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1960, s. 7.

2.2 Smysl šťastného konce

„A žili spolu šťastně až do smrti“ - jeden z nejčastějších závěrů každé pohádky. Děti s napětím očekávají, kdy onen okamžik nastane. Nejednou jsme slyšeli o slíbené princezně a půlce království. Děti se z pohádek těší, protože mají většinou šťastný konec. Pohádky bez happy endu si dnes dokáže představit jen málokdo z nás. Vždyť by to nebyla ani pohádka, kdyby neměla šťastný konec.

Šťastný konec pohádkových příběhů je pro dítě nesmírně důležitý. Nabízí dítěti naději. Pohádky slibují vítězství dobra nad zlem, po němž dítě touží, a jsou proto natolik přesvědčivé, jak žádná jiná „realistická“ pohádka být nemůže.³⁴ Dítě věří, že přes všechny možné nástrahy zla zvítězí spravedlnost a že přes všechny zkoušky, které hrdina musí vytrpět, nakonec uspěje.³⁵

J. R. R. Tolkien³⁶ ve svém díle tvrdí, že „*žádná pohádka nikdy doopravdy nekončí.*“ Přestože ve skutečnosti skončila jedna část příběhu, zcela určitě má ještě v pohádkovém světě nějaké pokračování. Útěcha je základní funkcí, kterou nám pohádky nabízejí. Jedná se o „*útěchu šťastného konce,*“ kterou Tolkien považuje za nejvyšší možnou funkci pohádkových příběhů. Toto šťastné vyústění nazývá eukatastrofou. Dle Tolkiena není nutné, aby byla celá pohádka naplněna štěstím. Může v ní docházet ke křivdám, lstím či konfliktům, ovšem na závěr se musí odhalit spravedlnost a oslavovat vítězství dobra. Šťastný závěr poskytuje radost, která je velmi významnou pro duši dítěte.

Michal Černoušek³⁷ se vyjadřuje k problematice šťastného konce pohádek tak, že pohádky přináší poselství, neboť zlo je běžnou součástí reálného světa a neodmyslitelně k životu patří. Avšak když se člověk bojí se zlem nevyhýbá, zdolá všechny překážky a vyjde z boje jako vítěz.

Pohádky předkládají optimistické nahlížení na svět. Bez šťastného konce a naděje by byl svět, kterému se děti teprve učí, pochmurný. Myslím si, že dětství má být naplněno štěstím a radostí, touhou objevovat, možností snít si a klidem. K pravdám reálného světa se děti doberou, avšak neupírala bych dítěti „krásné“ dětství bez zla a problémů, kterých je ve společnosti bezesporu dost. Pohádky jsou od toho, aby činily dítě šťastným. Taková je jejich funkce a kvůli ní je máme všichni rádi.

³⁴ BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek: Proč a jak je číst v dnešní době*. Praha: Lidové noviny, 2000, s. 131. ISBN 80-7106-290-1.

³⁵ BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek: Proč a jak je číst v dnešní době*. Praha: Lidové noviny, 2000, s. 47. ISBN 80-7106-290-1.

³⁶ TOLKIEN, John Ronald Reuel. *Netvoří a kritikové: a jiné eseje: O pohádkách*. Praha: Argo, 2006, s. 171. ISBN 80-7203-788-9.

³⁷ ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. Praha: Albatros, 1990, s. 16. ISBN 80-00-00060-1.

2.3 Práce s pohádkou v MŠ Borovany

Myslím si, že právě mateřská škola je výborným místem pro práci s pohádkami. Díky pohádkám může učitelka uvést zajímavým způsobem tematický celek, přiblížit situaci nebo objasnit určitý problém. Protože jsou pohádky dětskému srdci blízké, poskytují učitelce nenahraditelnou a přitažlivou formu, kterou může dítěti informace zprostředkovat. Tato část představí práci s pohádkou v naší škole.

Mateřská škola Borovany pracuje s pohádkami pravidelně. Dle ŠVP jsou denně zařazovány do činností jako úvod do her všeho druhu, při práci s knihou, do výtvarné činnosti, při zpěvu pohádkových melodií, minimálně jako rituál před odpočinkem. Děti se při poslechu pohádek nenudí a zároveň si rozšiřují zorné pole svého pohledu na společnost, uvědomují si snáze společenská pravidla a rozvíjí svou představivost. Učitelky dětem pohádky předčítají, nebo je osvědčené, že si děti pohádky vyprávějí samy navzájem. Především u předškolních dětí se zaměřujeme na plynulé vyprávění. Děti se učí naslouchat, vlastní interpretaci, obohacují si slovní zásobu a rozvíjí přednes. Pohádka dává učitelce takřka ideální možnost, aby si ujasnila, do jaké míry jsou děti schopny prostého popisu (vystihnout znaky, vlastnosti či části nějakého objektu) nebo vypravování (vystihnout příběh, událost). O vyprávění pohádek dětmi pojednávám více v praktické části, v sekci 5.4.

Obr. 1: Čtení dětem před odpočinkem

Vedle řady akcí, které naše mateřská škola pořádá, mají děti možnost dvakrát ročně navštívit městskou knihovnu. Knihovna Augustina Dubenského je plně k dispozici nejen žákům základní školy a rodičům, ale připravuje pro děti z mateřské školy také bohatý program.

Obr. 2: Návštěva knihovny Augustina Dubenského

Zde jsou děti seznámeny s knihovnou, dozvídají se zajímavé informace o knihách, mají možnost si knihy prohlédnout a také si vyslechnou pohádky, ke kterým má knihovnice Madla vždy nějaké úkoly a doprovodný program.

V rámci tematického celku „Kniha má svátek“ si s dětmi ve školce pohádkové příběhy vyprávíme a více se zabýváme knihou jako takovou. Děti se dozvídají prostřednictvím pohádek, jak s knížkou mají zacházet, kdo je autor, ilustrátor, jaký je rozdíl mezi knihovnou a knihkupectvím, atd. Děti mají také možnost přinést na ukázkou svou vlastní oblíbenou knížku z domova. Představujeme si její hlavní hrdiny a ptám se dětí např. proč se jim kniha líbí. Většinou děti nosí knížky pohádkové, najdou se ale i vášniví cestovatelé s atlasem, milovníci encyklopedií apod.

Obr. 3: Práce s knihou v komunitním kruhu

K dalším činnostem patří dramatizace pohádek, která děti obzvláště baví. Malování kulis,

převlékání se do kostýmů, hraní rolí, plánování, hry na natáčení pohádky - to vše nejen obohatí dítě o zážitek, ale dá mu možnost zažít si pohádku „doopravdy.“ Celoročně školka připravuje pro děti výlety do divadla či kina. Chloubou naší školky je dlouholetá tradice Ťuka a Bzuka - příběh dvou klaunů, které ztvárňují učitelky naší mateřské školy. S Ťukem a Bzukem se děti nejen pobaví, ale i přiučí. Učitelky vždy vtipný příběh obohatí o nějaké ponaučení.

Obr. 4: Děti hrají divadlo

Obr. 5: Společné malování draka

Dále pracujeme s obrázky, pomocí nichž si společnými silami pohádku vymyslíme. Zapojíme do činnosti všechny věkové skupiny. Pohádky děti zbožňují. Při volné činnosti si rády hrají na své oblíbené pohádkové hrdiny, oslovují se známými jmény a alespoň na okamžik se stávají onou hrdinkou či hrdinou. Dále si hrají na knihkupectví, relaxují při pohádkách a pohádky také obohacují

výtvarné činnosti ve třídách.

Obr. 6: Čtení pohádky pomocí obrázků

Obr. 7: Práce s pohádkovými pracovními listy

Jak vidno, pohádky jsou pro dítě předškolního věku nejenom zábavou a poučením, průhledem do světa, objevováním vlastní identity, předpokladem názoru na jednání, ale i důležitou inspirací k činnosti.³⁸

Práce s pohádkou má různé podoby a formy. Záleží, jaký cíl sleduje pedagog. Pohádky jsou fenoménem dětství i dospělého světa. Smysl a význam pohádkových příběhů se pro nás mění během vývoje. Jako děti prožíváme děj s hlavními hrdiny, ztotožňujeme se s nimi a intenzivně

³⁸ SLABÝ, Zdeněk K., LHOŤOVÁ, Dagmar. *Literatura pro děti a mládež ve srovnávacím žánrovém pohledu: Čítanka nejen pro mateřské školy*. Praha: Portál, 2000, s. 239. ISBN 80-7178-382-X.

vnímáme rozdíl mezi dobrem a zlem.

Později začínáme vnímat mravní obsah pohádek a v dospělosti se k pohádkám vracíme, když je vyprávíme svým dětem. Provázejí nás téměř celým životem a jsou stále pro nás inspirací. Šťastné dětství je podle mého názoru jedna velká pohádka - nebraňme dětem fantazírovat. Pohádky jsou přece světem kouzelným, magickým a pro děti, zejména pro děti předškolního věku, zcela podstatným.

Obr. 8: Pohádkový den u Včeliček

Obr. 9: Den čarodějnic v MŠ Borovany

Obr. 10: Pohádková cesta pro předškoláky – učitelky v kostýmech

Obr. 11: Slavnostní šerpování předškoláků – Mach a Šebestová

3 Pohádky v dnešní rodině

3.1 Četba pohádek dříve a dnes

V dnešní době je trh zaplaven médii, která nabízejí velké množství pořadů pro děti. Také pohádkové příběhy jsou dnes prezentovány mnoha způsoby, které s původním významem jejich obsahu nakládají po svém a okrádají je tak o původní krásu i smysl. Především internet a televize jsou zahlceny prapodivnými příběhy, v jejichž světě nevystupují klasické pohádkové bytosti jako princezny, draci, kouzelníci, hloupí Honzové nebo vodníci, ale postavy, u nichž ani dospělí neví, zda postavička představuje zvíře či člověka. Nabízí se tak široká paleta příběhů, kterou jen stěží je možné charakterizovat výčtem několika společných znaků tak, jak je tomu u pohádek klasických.

Postupně mizí česká pohádková klasika a je nahrazována novými adaptacemi známých pohádkových syžetů z tvorby současných autorů. Děje se tak proto, že texty českých klasiků jsou pro současné dětské čtenáře obtížné, málo srozumitelné, jelikož dětská čtenářská generace nedisponuje takovou lexikální výbavou jako tomu bylo v dřívějších dobách.³⁹

Klasické pohádky se stávají těžko srozumitelnými, neboť realita, z níž vychází, zanikla. Dítě, které nezná realitu 19. století, se těžko v textu orientuje. Neví, co znamená např. kolovrat, vřeten, žebříňák, ohlávka, kvas, homolka, nezná řadu rostlin a zvířat či lidských činností. Pokud čte takovou pohádku, dostává se do zvláštní situace. Reálný svět se s fiktivním smíchají. Může se stát, že čarodějnice bude pro čtenáře reálnější než husopaska a sotva pomůže skutečnost, že to, co je reálné a bývalo běžně užíváno, je možné vidět např. v muzeu. Popsané zmatení není pouhou zásluhou internetu. Velice účinným útokem je obecně přechod z tempa verbalizovaného podání k tempu sledu obrazů.⁴⁰

Pro knihy obecně představuje doba internetu a televize velkou konkurenci. Již předškolní děti mají ve svém pokoji televizi nebo počítač a sledují je bez jakéhokoliv omezení. Média ovládají volný čas dítěte.

„Sledování televize v dětství zásadním způsobem narušuje vývoj jak intelektuálních, tak citových a především volných schopností člověka a jeho individuality: vyřazuje jeho vůli v procesu vidění, znemožňuje vytváření individuálního citového vztahu k viděnému, podlamuje fantazii a kreativitu, brání rozvoji motorických schopností dítěte a tím podporuje pasivní postoj ke světu a podlamuje vůli jako takovou.“⁴¹

³⁹ GEJGUŠOVÁ, Ivana. *Čtenářství žáků základních škol*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2015, s. 47.

⁴⁰ PÍTHA, Petr. Význam pohádek dříve a dnes. *Moderní vyučování* [online]. 1999, 1999(10) [cit. 2017-01-18]. Dostupné z: <http://www.ceskaskola.cz/1999/12/moderni-vyucovani-vyznam-pohadek-drive.html>

⁴¹ DOSTAL, L. Dítě a televize [online]. 2003 [cit. 2017-19-1]. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/clanek3397.htm>

Při sledování televize je vše dané. Princezna má konkrétní barvu šatů, barvu vlasů, taktéž záporná postava je představena do detailu. Děti vidí vše „hotové“ a nezaměstnávají svou vlastní fantazii. Pokud však usednou k pohádkové knize a dítě pohádku „jen“ poslouchá, otevírá se svět představivosti, který má každé dítě jiný. Každé dítě si představuje princeznu jinak. Další předností knih je rozvoj řečových schopností, obohacování slovní zásoby, rozvoj paměti a pozornosti.

RVP PV se problematikou vlivu médií na předškolní dítě také zabývá, když představuje možná rizika v oblasti rozvoje řeči a jazyka: „*Časově a obsahově nepřiměřené využívání audiovizuálních, popř. počítačové techniky, nabídka nevhodných programů (nevhodná volba či časté a dlouhodobé sledování televizních pořadů, videí apod.) či omezený přístup ke knihám.*“⁴²

Dle mého názoru dnešní moderní pohádky ani zdaleka nedosahují kvalit pohádky klasické. Pokud malému dítěti dopřejeme pohádku čtenou, darujeme mu mnoho - čas strávený s rodičem, možnost rozvíjet fantazii, obohatíme jeho esteticky, dáme zakusit vůni knih. V dobách, kdy média neexistovala, se děti k pohádkám dostaly pouze přes knížky nebo při večerním vyprávění u ohně. Nemálo výzkumů prokázalo, že pohádky čtené jsou větším přínosem pro dítě, než-li sebelepší pohádka v televizi nebo počítači. Přesto výzkumy dokládají, že rodiče dávají přednost médiím. Zpravidla jediným důvodem je rodičovská pohodlnost nebo pracovní vytížení.

⁴² *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2016. [cit. 2017-05-01]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/696/>

3.2 Celé Česko čte dětem

V návaznosti na předchozí řádky jsem zvolila tuto část, která pojednává o kampani Celé Česko čte dětem. Posláním této kampaně je prostřednictvím společného čtení budovat pevné vazby v rodinách, vést děti ke čtení a oslovit mladou generaci krásou čteného slova.

Aktivít kampaně je mnoho, vybrala jsem dvě, které je vztahují k mateřským školám. Jmenují se Týden čtení dětem v ČR a Babička a dědeček do školky.

3.2.1 Týden čtení dětem v České republice

Cílem týdenního čtení dětem je motivace nejen dětí předškolního věku, ale i dospělých k soustavnému čtení a rozvoji lásky k literatuře prostřednictvím hodnotné a dobré literatury. Týden čtení dětem je jakýmsi impulzem pro školky, školy, ale také knihovny, mateřská centra či literární kavárny a širokou veřejnost, aby se každoročně pravidelně od 1. - 7. června pořádaly tyto dny s literaturou. Nejen bohatý program, ale i účast významných slavných osobností mají přilákat celé Česko k četbě knih.

Obr. 12: Čtení s Ondřejem Rumlem v knihcentru v Ostravě

Obr. 13: Čtení s Josefem Dvořákem v knihcentru v Praze

3.2.2 Babička a dědeček do školky

Tento projekt spojuje tři generace - děti, rodiče a seniory. Cílem je setkávání nejmladší a nejstarší generace a posílit mezigenerační sdílení času, prostoru a předávání hodnot. Senioři čtou dětem pohádky. Den ve školce začíná, když si babička nebo dědeček obléknou pohádkový plášť a usednou s knihou. Rozpráví nad pohádkami, mohou si s dětmi malovat, nebo se podílet na dalších společných činnostech. Na závěr své návštěvy předá dědeček nebo babička dětem krátkou pohádku formátu A5, kterou děti vezmou domů a domácím úkolem rodičů je přečíst dětem tuto pohádku. Následující den přijde opět kouzelný dědeček nebo babička do školky a ptají se dětí, o čem ta „domácí“ pohádka byla. Zároveň má každé dítě vlastní pohádkový blok, do kterého si příběhy může nalepit a sám si jej ilustrovat. Může se tak později k pohádkám vracet. Do projektu Babička a dědeček do školky se zapojilo mnoho mateřských škol, také školky z Českých Budějovic - MŠ Sedmikráska a MŠ Železničářská.

Obr. 14: Babička z MŠ Železničářská, České Budějovice

PRAKTICKÁ ČÁST

Úvod

Cílem empirické části bakalářské práce je zmapovat a popsat práci s pohádkou v Mateřské škole Borovany, dále provést kvantitativně-kvalitativní šetření na této škole, a to ve všech jejích sedmi třídách. Jedná se o věkovou skupinu od tří do sedmi let. V mateřské škole bude provedeno dotazníkové šetření s učitelkami a rodiči zaměřené na problematiku práce s pohádkovými příběhy u dětí předškolního věku. Zároveň uskutečním rozhovor s dětmi, jejichž výpovědi následně porovnám s odpověďmi rodičů. Dále proběhne pozorování dětí při vyprávění pohádek. Praktická část obsahuje výsledky z kvantitativně-kvalitativního šetření.

Tato sekce popisuje chystaný výzkum, jeho průběh a výsledky. Nejprve představuji školu, kde experiment proběhl, cílovou skupinu, metodiku práce a poté výsledky dotazníků, pozorování a rozhovorů.

- **Zde představuji hypotézy k výzkumnému šetření s rodiči:**

H1: Domnívám se, že alespoň polovina dotázaných rodičů čte dětem pravidelně pohádky.

H2: Domnívám se, že rodiče společně s dětmi pravidelně nenavštěvují městskou knihovnu.

H3: Rodiče dle mého názoru volí jako nejčastější alternativu čtení/vyprávění pohádky televizi.

- **Zde uvádím hypotézy k výzkumnému šetření s pedagogickými pracovníky MŠ Borovany:**

H1: Myslím si, že učitelky a učitel v MŠ Borovany užívají pohádku několikrát denně.

H2: Předpokládám, že všichni pedagogičtí pracovníci MŠ Borovany označí důležitost pohádky číslicí 1 - pohádky jsou velice důležité.

H3: Domnívám se, že za tři nejdůležitější vlastnosti pohádek označí pedagogové, že pohádky rozvíjí fantazii, pomáhají zvládnout dítěti strach a orientovat se v citových problémech.

- **Zde předkládám hypotézy k rozhovorům s předškoláky:**

H1: Doufám, že alespoň polovině dotázaným dětem čtou/vyprávějí rodiče pravidelně pohádky.

H2: Myslím si, že nejčastější alternativou pohádek je televize.

H3: Domnívám se, že ani polovina dotázaných dětí nenavštěvuje s rodiči knihovnu.

H4: Myslím si, že ani s polovinou dotázaných dětí rodiče nerozmlouvají nad obsahem pohádek.

4 Kvantitativně-kvalitativní šetření

4.1 MŠ Borovany

Borovanská mateřská škola je sedmitřídní škola pavilónového typu. Je situována blízko náměstí, přesto v klidové zóně v zástavbě rodinných domků. Škola funguje od roku 1976, avšak během let prošla výraznými rekonstrukcemi. Jde nyní o zmodernizovanou budovu s věkově smíšenými třídami. Ve školním roce 2016/2017 je zapsáno celkem 190 dětí. Ředitelkou školky je Bc. Božena Velíšková, která vede mateřskou školu od roku 1990. Naším cílem je vést děti k samostatnosti, prosociálnímu chování, osvojování si základních společenských návyků a vychovat z dětí šťastné, spokojené, informované a zodpovědné lidi.

4.2 Představení cílové skupiny

V mateřské škole Borovany pracuje 13 učitelek a 1 učitel. Tito pedagogové mi zodpověděli otázky pro potřebné šetření. Dále jsem pracovala s žáky mateřské školy. Jde o věkovou skupinu 3 - 7 let. Při rozhovoru byli osloveni pouze žáci ve věku 6 - 7 let (předškoláci), dále při pozorování vyprávění pohádek jsem již zapojila i mladší děti. Nejpočetnější skupinu tvoří rodiče, kteří se ochotně podíleli na vyplnění dotazníků.

4.3 Metodika práce

Než došlo k samotnému výzkumnému šetření, bylo nutné provést přípravy, aby plánovaný výzkum proběhl podle očekávání. Jako metodu jsem zvolila dotazníkové šetření, rozhovor a pozorování.

O vyplnění dotazníků jsem požádala kolegy v mateřské škole a rodiče dětí. Dotazník pro pedagogy byl zaměřen na rozvoj předčtenářské gramotnosti dětí předškolního věku a na práci s pohádkou a dotazník pro rodiče se zaměřil na četbu pohádek v rodině a na obecný zájem o pohádky. Dotazník pro rodiče byl anonymní. Dále jsem uskutečnila rozhovor s dětmi - předškoláky (6/7 let) a jejich výpovědi jsem porovnávala s odpověďmi rodičů. Dotazník pro rodiče se skládá z 9 otázek, dotazík pro učitele obsahoval také 9 otázek. Pro rozhovor s dětmi jsem nachystala 7 otázek. Nakonec jsem uskutečnila pozorování dětí při vypravování pohádek. Vypravování pohádkových příběhů probíhalo před odpočinkem, kdy děti vyprávěly kamarádům oblíbenou pohádku. Celkem jsem slyšela 7 pohádek. Výsledky jsem zpracovala do tabulek či grafů programem Microsoft Exel.

4.4 Jak výzkum probíhal

Následující část se zabývá průběhem sběru dat, který byl uskutečněn v Mateřské škole Borovany.

4.4.1 Dotazník pro učitelky a učitele MŠ Borovany

Osloveni byli pedagogičtí pracovníci mateřské školy. Dotazník vyplnili všichni, tj. 13 učitelek a 1 učitel. Cílem dotazníku bylo zaměřit se na rozvoj předčtenářské gramotnosti a na využití pohádkových příběhů při práci s dětmi předškolního věku. Všichni požádaní pedagogové ochotně na dotazník odpověděli.

4.4.2 Dotazník pro rodiče

Dotazník byl anonymní a zcela dobrovolný. Všichni respondenti vyplňovali shodný dotazník, který učitelky na svých třídách rodičům nabídly. Zároveň byli rodiče upozorněni, dokdy musí vyplněné dotazníky odevzdat. Z celého výzkumného šetření s rodiči jsem získala 129 dotazníků z možných 190.

4.4.3 Rozvohor s dětmi

Další metodou výzkumného šetření byl rozhovor s dětmi ve věku 6-7 let. Rozhovor jsem uskutečnila pouze s předškoláky proto, jelikož se již neostýchají hovořit, prostředí školky je jim důvěrně známo, mají lepší vyjadřovací schopnosti a s pohádkami mají bohatší zkušenosti než např. děti tříleté. Rozhovoru se zúčastnilo celkem 40 předškoláků z možných 60. Rozhovor byl uskutečněn v měsíci listopadu, v době pobytu venku, kdy ostatní děti šly ven a já požádala předškoláky ze všech sedmi tříd o pomoc. Nedoufala jsem ani, že by jim nevadilo nejít s ostatními dětmi ven. Vcelku ochotně jsem všechny potřebné předškoláky usadila do největší třídy v MŠ (třída Žabiček) na koberec a vysvětlila jim nejprve, proč potřebuji jejich pomoc. S dětmi jsme si určila, jak budeme postupovat. Postupně jsem dětem pokládala otázky, které jsem buďto zopakovala nebo doupřesnila, aby každé dítě skutečně otázce rozumělo. Děti se hlásily k jednotlivým nabízeným odpovědím.

4.4.4 Pozorování dětí při vypravování pohádek

Jako poslední metodu výzkumného šetření jsem uskutečnila pozorování dětí při vypravování pohádek. Vždy po obědě, kdy se děti chystaly k odpočinku, jsem navštívila třídu kolegyň a poslouchala v každé třídě jednu pohádku. Děti si mohly zvolit libovolný pohádkový příběh. Výběr vypravěčů prováděla učitelka nebo se samy děti dobrovolně přihlásily. Já do výběru vypravěčů

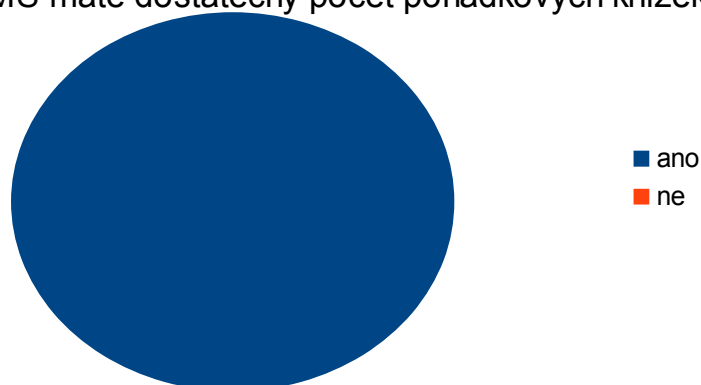
nezasahovala. Zvolený vypravěč měl za úkol představit svou pohádku a odvyprávět ji tak, jak ji on zná a jak se mu líbí. Některé děti si jako názornou pomůcku přinesly vlastní knížku s danou pohádkou, jiné vyprávěly příběh spatra bez pomůcek. V každé třídě jsem vyslechla jednu pohádku. Zaměřila jsem se na slovní zásobu a přednes pohádky.

5 Výsledky kvantitativně-kvalitativního šetření

Tato kapitola představuje výsledky z výzkumného šetření. Část 5.1 se zabývá výsledky dotazníků, které vyplnili pedagogičtí pracovníci Mateřské školy Borovany, v části 5.2 jsou detailně zpracovány výsledky z dotazníků pro rodiče. Následující část 5.3 popisuje výsledky rozhovorů s dětmi a zároveň srovnává jejich odpovědi s odpověďmi rodičů. Část 5.4 shrnuje výsledky z pozorování dětí při vypravování pohádky. Poté následuje shrnutí výsledků a zpětná vazba.

5.1 Výsledky dotazníků pro učitelky a učitele z MŠ Borovany

Myslíte si, že v MŠ máte dostatečný počet pohádkových knížek?

Graf 1: Spokojenost s množstvím pohádkových knížek v MŠ

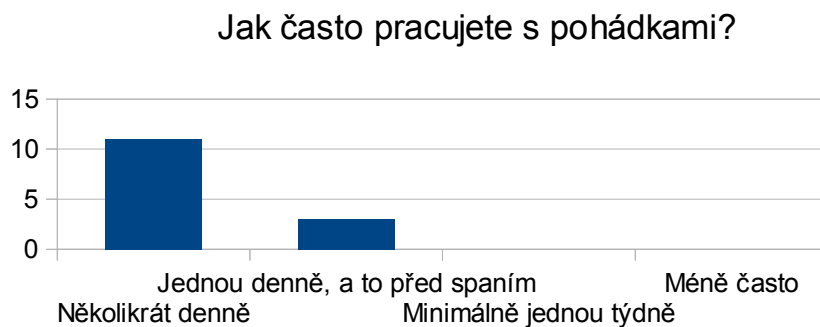
Všichni pedagogičtí pracovníci se shodli, že MŠ Borovany má dostatek pohádkových knížek.

Mají děti volný přístup ke knihám po celý den?

Graf 2: Možnost přístupu ke knihám

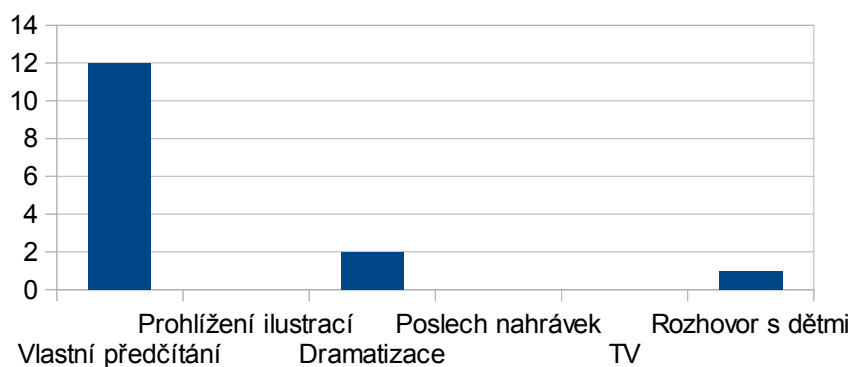
Ze 14 dotazovaných pedagogů 12 odpovědělo, že děti mají po celý den volný přístup ke knihám, 2 učitelé odpověděli, že děti mohou s knihami pracovat pouze v době řízené činnosti a nikdo neuvedl, že by knihy půjčoval dětem pouze pedagog a že by děti samostatně nemohly s knihami pracovat.

Graf 3: Četnost práce učitelů s pohádkami při výuce

Nejvíce učitelů pracuje s pohádkami denně, např. je používají při řízené činnosti, před odpočinkem, zapojují je také při pobytu venku nebo do výtvarných činností. Pouze 3 pedagogové pracují s pohádkou výhradně před odpočinkem. Menší četnost práce s pohádkami nebyla zaznamenána.

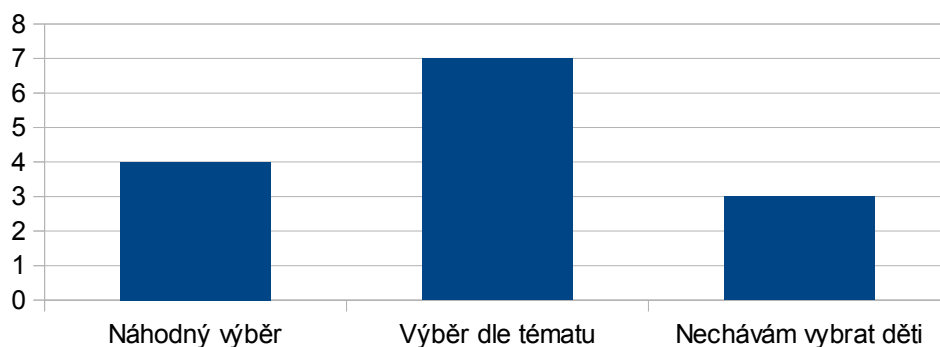
Jakou metodu využíváte při práci s pohádkou nejčastěji?

Graf 4: Nejčastější metoda využití pohádky

Respondenti uváděli jako nejčastější metodu vlastní předčítání. 12 pedagogů uvedlo tuto metodu, další 2 pak zvolili dramatizaci a 1 dotázaný upřednostnil rozhovor s dětmi. Při předávání dotazníků mi však často pedagogové říkali, že volí metody vhodné k dennímu plánu a také dle situace, a proto např. v jednom týdnu užijí více jedné či dvou metod a ostatní nepoužijí vůbec a další týden je vhodný zase pro užití více metod.

Jak vybíráte pro děti pohádkové příběhy?

Graf 5: Výběr pohádkových příběhů

Nejčastější odpovědí byl výběr dle tématu, méně častý je náhodný výběr a pouze tři učitelé nechávají volbu na dětech. Opět je volba individuální, domnívám se však, že nejčtenější varianta je správná. Volbu na dětech bych zvolila u „volnějších témat,“ např. Pohádkový týden, kdy lze zcela povolit uzdu fantazii a lze číst jakoukoliv pohádku či použít libovolný pohádkový příběh.

Využívání jednotlivých literárních žánrů při práci s dětmi							
Umístění	Literární žánr						
	Pohádka klasická	Příběh se zvířecím hrdinou	Příběh s dětským hrdinou	Pohádka moderní	Poezie	Umělecko-naučná literatura	Sci-fi/fantasy
První	9	1	4	X	X	X	X
Druhé	3	2	9	X	X	X	X
Třetí	2	7	1	1	3	X	X
Čtvrté	X	4	X	1	8	X	1
Páté	X	X	X	1	3	5	5
Šesté	X	X	X	3	X	7	4
Sedmé	X	X	X	8	X	2	4

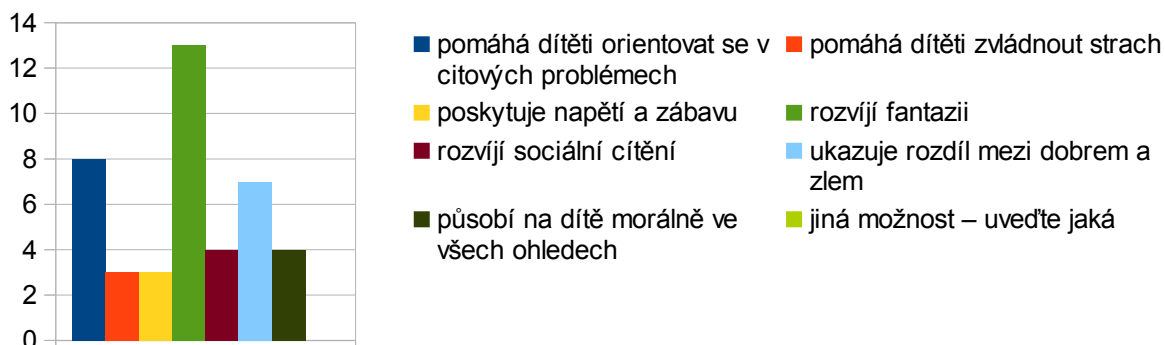
Tab.1 : Literární žánry a jejich výběr při práci s dětmi

Nejvíce učitelé pracují s klasickou pohádkou. Devět učitelů zařadilo klasickou pohádku na první místo. Domnívám se, že tento literární žánr volí také proto, že řada dnešních dětí klasické pohádky nezná, nebo je neznají tak dobře jako děti např. před dvaceti lety, kdy masmédiu ještě nefungovala v takové míře jako dnes. Na druhou příčku postavili dotazovaní příběh s dětským hrdinou. Děti se s dějovou linií snáze ztotožní, když situaci prožívá také malé dítě. Na třetím místě se umístila pohádka se zvířecím hrdinou. Děti zvířecího hrdinu milují. Dost možná si na jeho místě představují své domácí mazlíčky. Čtvrté místo patří poezii. Celkem mě její umístění překvapilo. Pravdou je, že často dětem přiblížíme problém nebo situaci básní. Na páté místo zařadili učitelé sci-fi a fantasy.

Nejméně užívají moderní pohádku a umělecko naučnou literaturu.

Učitelé u následující části dotazníku museli uvést na číselné řadě (1 – 9; kdy 1= velice důležité, 9= nejsou vůbec důležité), jak je podle nich pohádka důležitá pro rozvoj dítěte předškolního věku. Všechny 14 pedagogů uvedlo, že jsou pohádky pro děti velice důležité. Následující otázka dotazníku byla zaměřena na nejdůležitější vlastnosti pohádky.

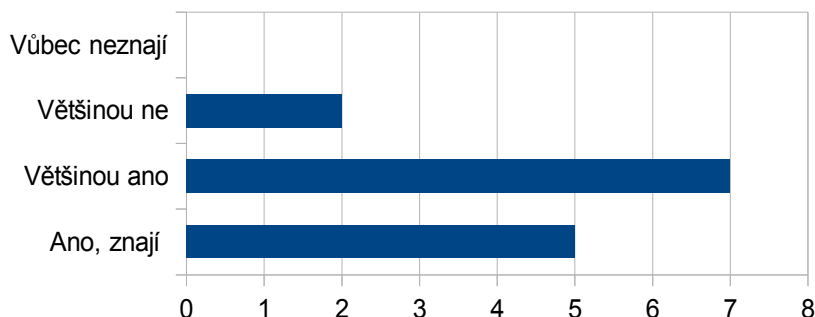
Jaké 3 nejdůležitější schopnosti a vlastnosti podle Vás rozvíjí pohádka u dětí?

Graf 6: Vlastnosti pohádky

Z grafu vyplývá, že za nejdůležitější vlastnost pohádky považují pedagogové rozvoj fantazie. Dle jejich názoru se pohádky podílejí nejvíce na rozvoji představivosti. Jako druhou nejčastější odpověď bylo, že pomáhají orientovat se v citových problémech. V pohádkách často dítě nalézá odpověď na své otázky, které ho tíží. Za třetí nejpodstatnější schopnost pohádek respondenti uvedli, že pohádka ukazuje rozdíl mezi dobrem a zlem. Dobro je v pohádce vykresleno všemi lichotivými pojmy, zlo bývá zpravidla po zásluze potrestáno.

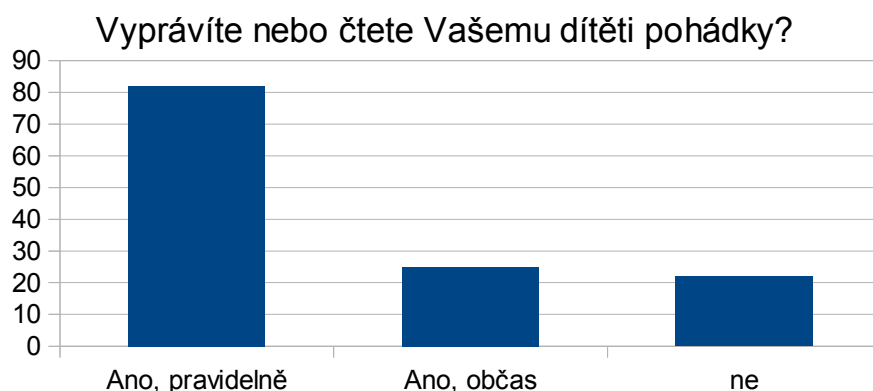
Znají děti ve Vaší třídě klasické pohádky a pohádkové postavy?

Graf 7: Znalost klasických pohádek

Z grafu je patrné, že převážně děti pohádky klasické a postavy vystupující v těchto pohádkách znají. Sedm pedagogů uvedlo, že většinou jejich děti klasické pohádky znají a pět odpovědělo, že určitě děti znají klasické pohádky. Oproti tomu neznalost klasických pohádek byla minimální. Pouze 2 respondenti uvedli, že děti většinou neznají klasické pohádky. Odpověď „určitě neznají“ neurčil nikdo.

5.2 Výsledky dotazníků pro rodiče

Graf 8: Čtení pohádek dětem rodiči

Pravidelnost čtení pohádek svému dítěti potvrdilo 82 rodičů, dalších 25 pak čte pohádky občas a 22 rodičů uvedlo, že dětem pohádky nevypráví ani nečte. Následující graf zobrazuje nejčastější alternativu za pohádky vyprávěné a čtené.

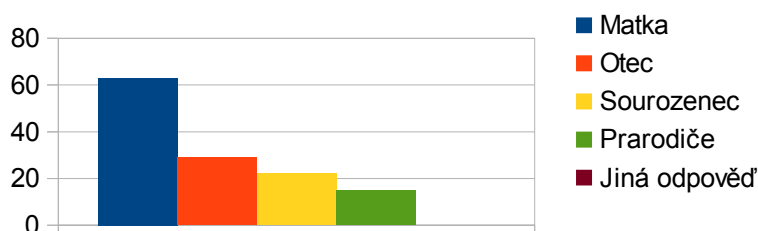

Graf 9: Alternativa čtené/vyprávěné pohádky

Nejčastější alternativou čtené/vyprávěné pohádky je bezesporu televize – 49 rodičů uvedlo právě televizor. Na druhé místo se zařadily počítače či tablety. Dětem pouští pohádky na počítačích celkem 38 rodičů. Znatelně menší počet zaujímá pohádka na DVD. 21 rodičů uvedlo, že alternativy

kombinuje. Žádnou alternativu zvolilo 8 rodičů.

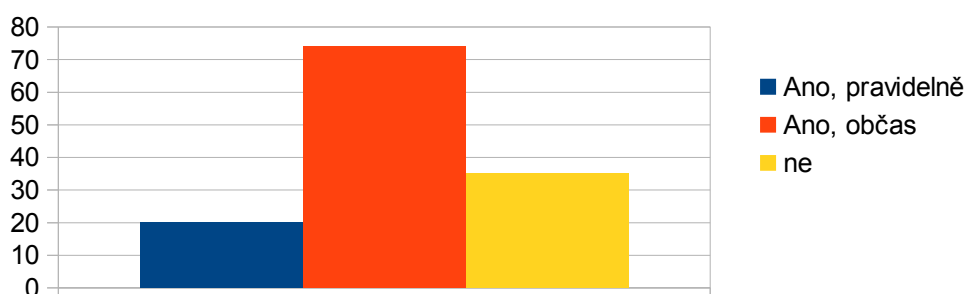
Kdo z rodiny vypráví nebo čte dítěti pohádku?

Graf 10: Kdo vypráví dítěti pohádku?

Z grafu č. 10 vyplývá, že nejčastěji dětem vypráví nebo čtou pohádky rodiče - celkem 63 maminek a 29 tatínků. Dále 22 respondentů uvedlo možnost, že pohádky čtou sourozenci. Domnívám se, že rodiče zapojují do četby sourozence z důvodu procvičování vlastní četby. Sourozenec se sám cvičí a druhé mladší dítě je uspokojeno pohádkou. Dále pak 15krát byla uvedena možnost prarodiče. Dle mého názoru jde o vícegenerační soužití. Nikdo pak neuvedl jinou možnost.

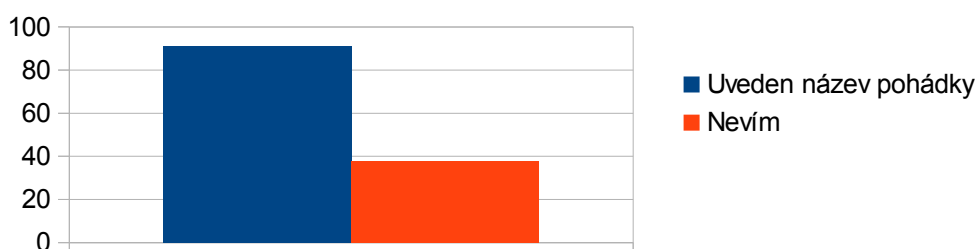
Četli Vám rodiče pohádky v dětství?

Graf 11: Četba pohádek v dětství respondentů

Na otázku, zda respondentům rodiče četli pohádky v dětství, odpovědělo nejvíce dotazovaných „Ano, občas.“ Pravidelnost potvrdilo celkem 20 respondentů a 30 rodičů bylo v dětství o pohádkové příběhy ochuzeno. Omluvou může být dřívější větší fyzická práce, obhospodařování stavení a starání se o vícečetnou rodinu. Četba však bývala v dřívějších časech často jediným únikem dětí od drsné reality a sloužila jako zdroj zábavy. Dnešní moderní doba nabízí více možností, jak využít volný čas, kterého má dnešní generace nazbyt a čas strávený nad knihou (i když pohádkovou) není již tolik „cool.“

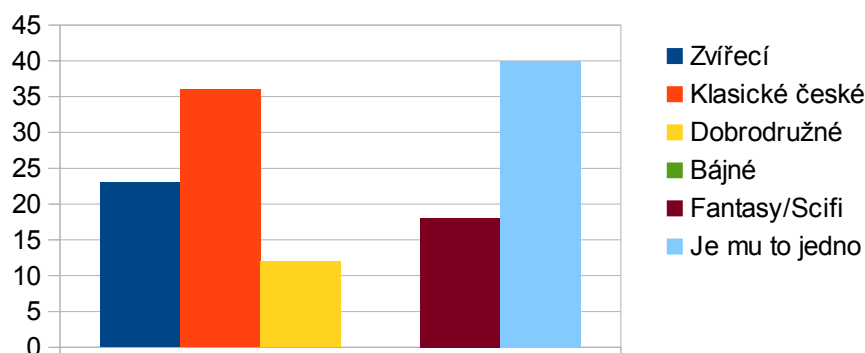
Jaká byla Vaše oblíbená pohádka v dětství?

Graf 12: Oblíbená pohádka v dětství respondentů

Když jsem položila tuto otázku, velice mě zajímaly názvy oblíbených pohádek rodičů dětí. 91 rodičů se rozpomněla na svůj oblíbený pohádkový příběh, 38 rodičů si na svou top pohádku nepamatovalo. Nejčastějšími uvedenými názvy byly pohádky klasické jako např. Pyšná princezna, Sůl nad zlato, Princezna se zlatou hvězdou na čele, Zlatovláška, Popelka, Diamantová sekera, Ferda mravenec, ale také Rychlá rota, Arabela, aj.

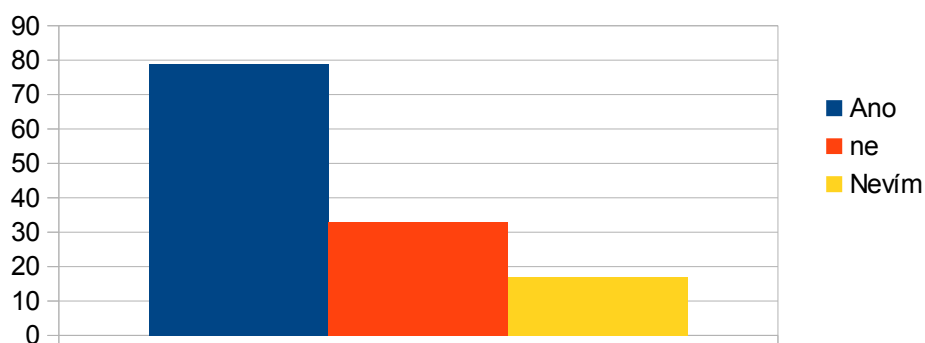
Jaký druh pohádky má Vaše dítě nejraději?

Graf 13: Druh oblíbené pohádky dítěte

Čtyřicet rodičů uvedlo, že je dětem jedno, jakého druhu pohádek se jim dostává. Důležitý je fakt, že rodiče vůbec dítěti nějakou pohádku čtou či vyprávějí. Na druhém místě se umístila dle rodičů pohádka klasická. Oblíbenou pohádkou je také pohádka zvířecí, kterou uvedlo 23 respondentů. Následovalo umístění fantasy/scifi, které zvolilo celkem 18 z dotázaných. Pouze 12 rodičů uvedlo, že jejich děti mají nejraději dobrodružné pohádky. Bájně pohádky nedostaly žádný hlas.

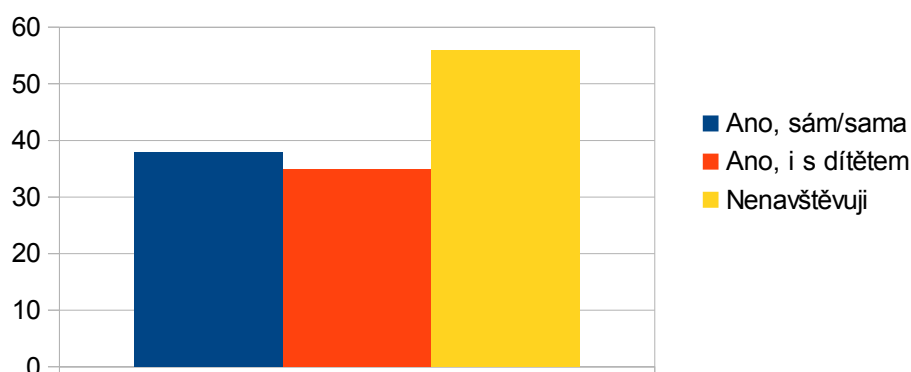
Má Vaše dítě oblíbenou pohádku?

Graf 14: Informovanost rodičů o oblíbené pohádce jejich dítěte

Většina rodičů je informována o oblíbené pohádce jejich dítěte. Celkem 79 rodičů zná, jakou pohádku má dítě rádo, 33 rodičů uvedlo, že dítě nepreferuje žádnou pohádku a 17 uvedlo, že není informována a neví, jaká je oblíbená pohádka jejich dětí.

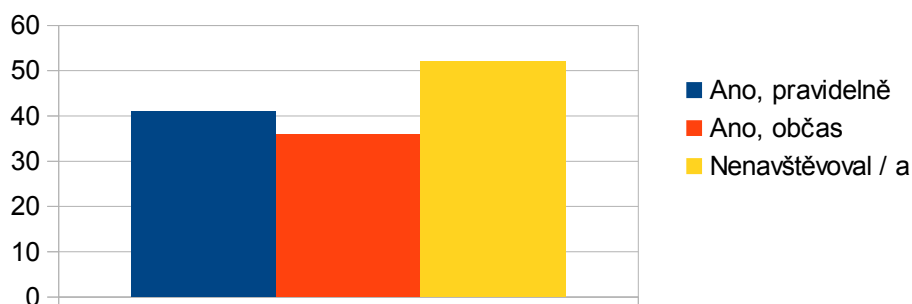
Navštěvujete městskou knihovnu?

Graf 15: Návštěvnost městské knihovny v současné době

Děti MŠ Borovany mají možnost se školkou navštívit 2x ročně městskou knihovnu Augustina Dubenského. Myslím si, že přestože jsou Borovany malé městečko, je knihovna literaturou vybavena dobře. O to více mě překvapilo, jak málo rodičů a ještě méně dětí knihovnu navštěvuje. Řada dětí se podívá do knihovny skutečně poprvé a také naposledy s učitelkami mateřské školy. Z grafu je patrná nízká návštěvnost dětmi. Pouze 35 rodičů přiznalo, že i s dětmi knihovnu navštěvují. Dále pak 38 rodičů uvedlo, že do knihovny chodí sami bez dětí a 56 respondentů uvedlo, že knihovnu nenavštěvují vůbec. Dále mě zajímalo, zda v dětství respondenti navštěvovali knihovnu. Následující graf podává výsledek.

Navštěvoval/ a jste knihovnu jako dítě?

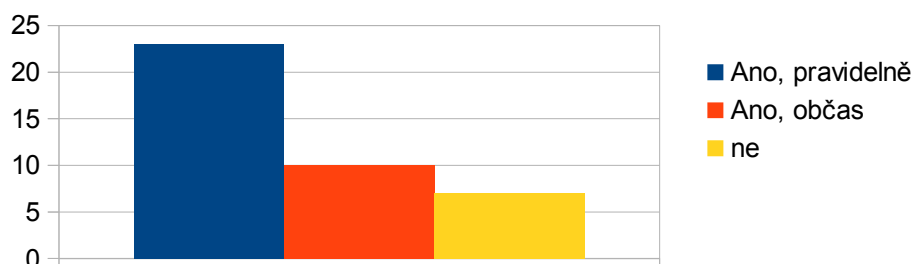

Graf 16: Návštěvnost knihovny v dětství

Nejvíce respondentů uvedlo, že ani v dětství knihovnu nenavštěvovalo. Občasnou návštěvnost potvrdilo celkem 36 rodičů a pravidelné návštěvy knihovny určilo 41 rodičů.

5.3 Výsledky rozhovoru s dětmi

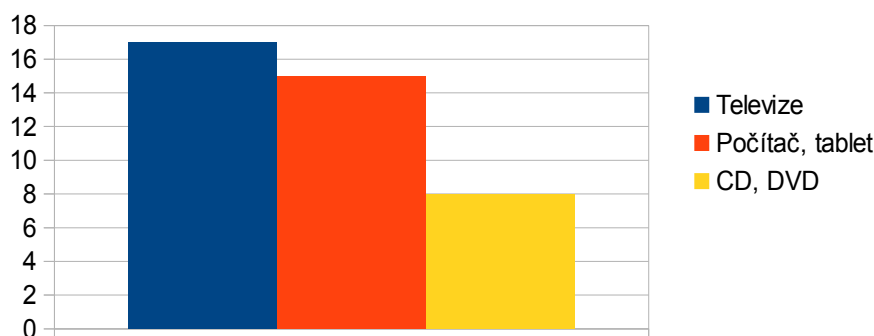
Vypráví nebo čtou vám rodiče pohádky?

Graf 17: Aktivita rodičů při čtení pohádek

Byla jsem potěšena, když 23 předškoláků uvedlo, že jim rodiče vypráví/ čtou pohádky pravidelně. Děti uváděly, že nejčastěji s nimi rodiče čtou večer před spaním, ale našli se rodiče, kteří ochotně tráví čas nad pohádkou i během dne. Občasnou pohádkovou chvilku uvedlo 10 dětí a 7 dětem rodiče pohádky ani nevypráví ani nečtou. Musím říct, že u dětí, kterým rodičů údajně nevypráví pohádky, jsem viděla povzdechy, naštvání nebo lítost. Jeden chlapec poznamenal, že „mamka i táta mají moc práce a pracují i večer, takže pohádku si pustíme v televizi.“ Stejně jako u rodičů jsem se dětí dotazovala na alternativu čtení pohádky. K otázce pro děti jsem zvolila jako alternativy televizor, PC nebo tablet a DVD či CD.

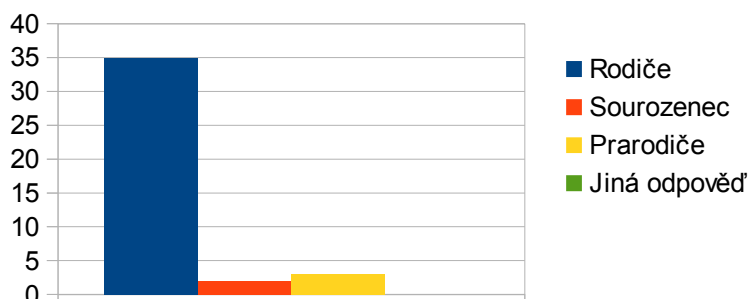
Když vám rodiče pohádky nečtou nebo nevypráví, je jiná alternativa?

Graf 18: Alternativa vyprávěných/čtených pohádek

Výsledky rodičů a výpovědi dětí se shodují. Nejvíce rodičů usadí děti před televizor a jako druhou možnou variantou je pohádka na počítači či tabletu. Hodně dětí předškolního věku umí pracovat s tabletem rodiče mnohem lépe než samotný rodič. Samostatně si pohádku na tabletech dokáží zapnout. I dotazované děti samy uvedly: „mamka s tatínkou mi půjčují svůj tablet nebo počítač a já si zapnu hry nebo pohádku.“ Televizor je stále v popředí, avšak dnešní moderní technologie – mobilní telefony, iphony, počítače, tablety a notebooky jsou mu čím dál více v patách.

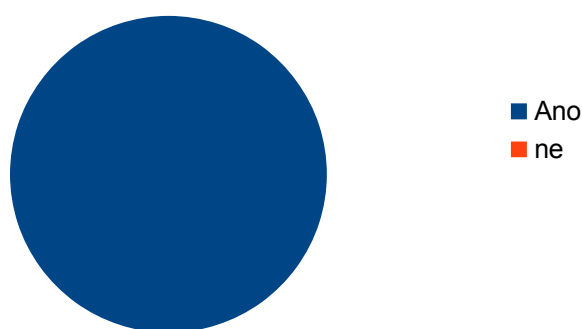
Kdo vám doma čte/vypráví pohádky?

Graf 19: Kdo vám čte pohádky?

Nejvíce čtou dětem rodiče. Při rozhovoru s dětmi jsem nerozlišovala, zda pohádky čtou/vypráví maminky nebo tatínkové. 35 dětí uvedlo rodiče, 3krát zazněl prarodiče (pouze babičky) a 2 sourozenci. Zajímavé bylo, když jsem se dvou dětmi, které uvedly sourozence, zeptala, jak se jim pohádka od sourozence líbí. Matěj (6 let) odpověděl: „*Ségra mi čte pohádky docela často. Mamka jí nutí, protože prej koktá. Ale jo, líbí se mi, ale někdy mě to taky nebaví.*“ Adélka (7let): „*Mně vypráví pohádky brácha. Je ve třetí a taky koktá. Včera mi četl pohádku O třech loupežnících. Byla hezká.*“

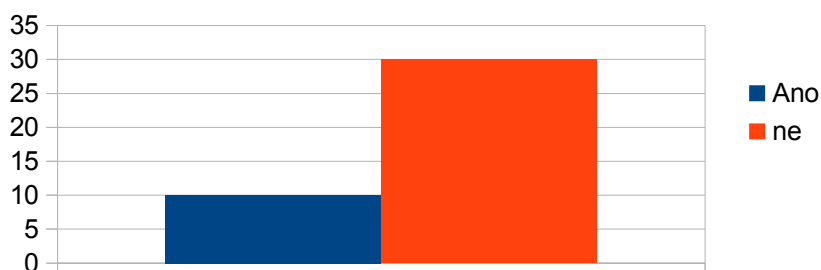
Máte svou oblíbenou pohádku?

Graf 20: Máte oblíbenou pohádku?

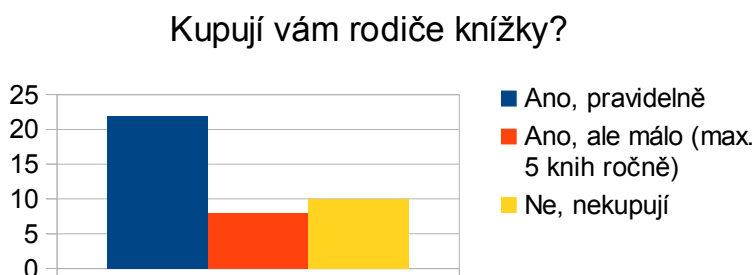
Zatímco 33 rodičů uvedlo, že děti nemají svou oblíbenou pohádku nebo o tom 17 rodičů neví, při rozhovoru všech 40 dětí uvedlo, že oblíbenou pohádku mají. Když jsem se ptala na názvy, zazněly některé, které jsem vůbec neznala. Pro představu jsem uvedla pár jmenovaných: Ledové království, Pat a Mat, Červený traktůrek, Mašinka Tomáš, Chaloupka na vršku, Tři bratři, Mimoni, Shrek, Kouzla králů, Spongebot, Z pekla štěstí, atd.

Navštěvujete s rodiči knihovnu?

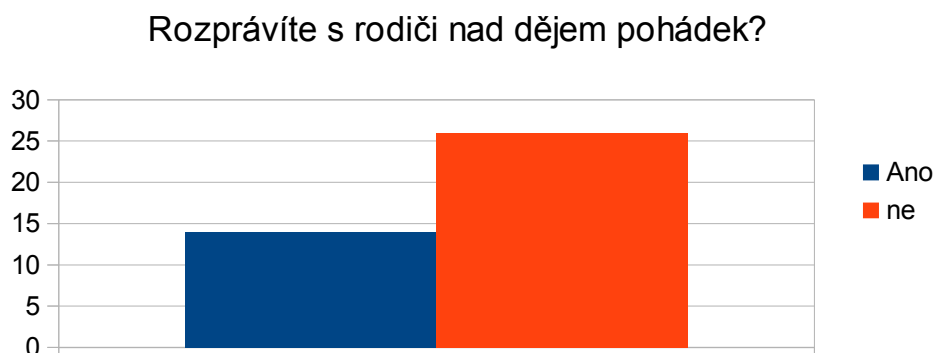
Graf 21: Návštěvnost knihovny dětmi

Pouze 10 dětí chodí s rodiči do knihovny, ostatní knihovnu nenavštěvují. Deset návštěvníků uvedlo, že jim rodiče půjčují knížky, které si vyberou, nebo chodí s rodiči, protože rodič si jde pro knihy.

Graf 22: Nákup knih dětem

Z výše uvedeného grafu vyplývá, že rodiče kupují často dětem nové knihy. 22 dětí uvedlo, že dostávají knížky pravidelně (od rodičů, ale i zbytku rodiny). Osmi dětem se zdá, že knížek dostávají málo a 10 z nich uvedlo, že knihy nedostávají.

Graf 23: Rozbor přečteného příběhu

Upřímně, ani jsem nedoufala, že by rodiče přečtený příběh nebo převyprávěný děj s dětmi rozebírali. Často rodiče opomíjí význam rozboru děje pohádek. Pohádky jsou přece jasné, srozumitelné a děti jim zajisté rozumí. Avšak je dobré dítěti určité dějové části připomenout, vysvětlit, zeptat se na jeho názor a chtít po něm, aby vám text vysvětlilo. Děti se učí rozvoji vyjadřovacích schopností, vyslovit vlastní názor a myšlenku a zároveň pochopí některé souvislosti či termíny, které dospělý užije zcela automaticky, aniž by se pozastavil nad tím, jestli mu skutečně malé dítě může rozumět. 14 dětí uvedlo, že s nimi rodiče příběh rozebírají. Zaměřila jsem se na tuto otázku a dětem jsem zavčas vysvětlila, co se rozumí pod pojmem „rozpráví.“ Jako učitelka v mateřské škole dobře vím, že děti předškolního věku je dobré vést k předčtenářské gramotnosti, která zahrnuje mimo jiné i porozumění textu.

5.4 Pozorování dětí při vyprávění pohádek

Tato část popisuje vypravování sedmi pohádek dětmi Mateřské školy Borovany. Pozorování bylo uskutečněno jednotlivě v každé ze sedmi tříd naší školky. Pohádku si děti mohly zvolit samy nebo ji vybraly s pomocí třídní učitelky.

Veronika (6 let): Veronika vyprávěla pohádku Sněhurka a sedm trpaslíků. Dívka je snaživá, kreativní, pochází z rodiny, kde se dětem rodiče maximálně věnují. Má adekvátní slovní zásobu přiměřenou svému věku, ráda vypráví nejen pohádky, proto se úkolu zhostila velmi pěkně a pečlivě. Při vypravování Veronika seděla na posteli, pohádku nejprve představila a poté začala s vypravováním. Děj byl chronologický, smysluplný, obohacen o vlastní fantazii, např. „*Vstoupila do maličké chaloupky, kde bylo sedm malých postýlek, u stolu sedm židliček, sedm talířků a sedm mrňavých skleniček s limčou.*“ Kamarády příběh v podání Veroniky bavil, se zaujetím dívce naslouchali. Dívka se nestyděla, ba naopak. Vystupuje ráda (i jako mažoretka a účinkuje v ochotnickém divadle spolu s rodiči), obecnostvo jí není cizí. Pohádku zakončila takto: „*Princ si svou krásnou Sněhurku políbil a ona otevřela oči – byla zachráněna. Chystala se velká svatba, na který nechyběli trpaslíci a zvířátka z lesa. Zazvonil zvonec a pohádky je konec.*“ Veroničin výkon jsme pochválili a naše radost ji těšila.

Daniel (6 let): Daniel je stydlivější, nepůsobil zdaleka tak suverenně jako Veronika, přestože pohádku Hrnečku, vař odvyprávěl hezky. Přinesl si s sebou knížku, během vyprávění pohádky ukazoval kamarádům obrázky. Pohádku uvedl: „*Já si připravil pohádku Hrnečku, vař. Mamka mi ji povídala před spaním a teď ji povím já vám.*“ Když se kaší všichni prokousali, Daniel podotkl: „*No, kaše bylo všude dost, ale asi měli hlad, protože ji snědli a k chaloupce se dostali.*“ Děti Daníka odměnily potleskem. Slovní zásoba chlapce nebyla tak bohatá jako u předchozí vypravěčky, ale byla přiměřená věku. Chlapec měl potíže s výslovností hlásky „r.“ Učitelka mu však do povídání nezasahovala. Děj byl chronologický, byla znát příprava z domova. Děti si rády prohlédly obrázky a opět zazněla závěrečná formule: „A pohádky je konec.“

Jakub (7 let): Chlapec měl odklad školní docházky z důvodu emoční nezralosti, avšak jeho umění vypravovat pohádky je skutečně obdivuhodné. Jakub je z dvojčat a má ještě starší sestru. Rodiče jsou pracovně vytíženi, neboť rodina vlastní restauraci. Přesto je chlapcům věnována velká péče, zejména pak ze strany babičky, která rodičům vypomáhá. Pohádky oba chlapci milují, hlavně Kuba. „*Úplně nejvíc, Klárko, miluju Šípkovou Růženku, víš?*“ Vyjadřovací schopnosti a slovní zásoba je

na vysoké úrovni. V restauraci mají pohádkám věnovanou Pohádkovou půdu, kde se pohádkovými bytostmi žije. Kubík umí také už číst. K vyprávění si donesl knížku z domova. Protože děti pohádky od Kuby zbožňují, byl naprostý klid, Jakub seděl na židli u postýlek a radostně vypravoval oblíbenou Růženku. Jelikož zná pohádky velmi dobře – klasické, moderní, z knih i televize, zapojil do vyprávění prvky Růženky z filmu Tři bratři. Děti se bavily, neboť Kuba líčil, jak vypadala nepozvaná sudička, na kterou se zapomnělo. „*Byla stará, zlá, ušatá, nosatá, vlasatá, pihatá...*“ Musím říct, že lepší verzi této pohádky jsem dlouho neslyšela. Chlapec byl kouzelný, byl nabitý emocemi a pohádku velice prožíval. Dočkali jsme se i zpěvu – píseň Když si tě dívko představím od hudebníka Tomáše Kluse, který ztvárnil prince v pohádce Tři bratři, Kuba vystříhl bez problémů. Pomáhaly i ostatní děti, které pohádku i melodii znaly. Odcházela jsem z této třídy ohromena, neboť dlouho jsem neslyšela dítě tak pěkně a nadšeně vyprávět.

Ondřej (5 let): Ondra si zvolil pohádku O perníkové chaloupce. Seděl na postýlce, zazvonil zvonečkem, který v této třídě symbolizuje klidnou atmosféru před odpočinkem a následující pohádkový příběh. Paní učitelka vybrala Ondřeje záměrně, protože je upovídaný a když vypráví kamarádi, neustále jim skáče do řeči. Ondra měl před sebou velký úkol. Když se Jeníček s Mařenkou v lese ztratili, ztratil se v ději také Ondra. Učitelka s dětmi ale Ondrovi poradila, jak děj pokračuje. Velice se mi líbilo, jak chlapec popisoval chaloupku: „*Byla tam chaloupka celá z lízátek, bonbónů, perníku a čokoládky. Moc Jeníčkovi a Mařence voněla.*“ Ondra se u vypravování několikrát zasekl, ale dokázal s pomocí učitelky opět navázat a docela pěkně text odvyprávěl. Protože je chlapec ze čtyř dětí, dá se předpokládat, že se doma sourozenci perou o slovo a pozornost rodičů. Když však Ondřeje člověk poslouchá, vyzařuje z něj spokojenost a radostně si chvíli, kdy povídá on sám, užije. Když pohádku skončil, přikryl se peřinou a pravil: „*Pohádku jsem vám řekl, jde se teď spát.*“ Přišlo mi to vtipné. Kamarádům se příběh líbil a první, kdo usnul, byl Ondřej.

Tereza (5 let): Terezka si přinesla obrázek jelena a ptala se dětí, jestli vědí, o čem pohádka bude. Ve třídě Motýlků je rituál, že se nejprve podle indicií snaží děti uhodnout, kterou pohádku uslyší. Tereza je dítě z méně podnětné rodiny, hůře se vyjadřuje a celkový průběh adaptace na školku byl dle slov učitelky komplikovanější. Řekla bych, že dívka změna prostředí prospěla. V příběhu dívka užila místo Jeskyně/Jezinek, které unesou Smolíčka, zlé „babice.“ Zlé babice unesly malého Smolíčka a už už se chystaly dát ho do pece, když v tom se objevil Jelen, který měl „*zlaté rohy.*“ Terezce a ostatním dětem jsme s učitelkou vysvětlily, kdo má rohy a kdo parohy. Příběh dívka za pomoci učitelky převyprávěla. Podstatné prvky, aby byl příběh srozumitelný, pohádka obsahovala. Pohádku pěkně zakončila: „*Jelen Smolíčka zachránil a Smolíček se bab už bojal.*“

Anička (7 let): Anička je velice úzkostlivá, ze všeho má obavy, a proto měla strach, jestli pohádku nepoplete. Vybraly společně s učitelkou Červenou karkulku. Dívka seděla na postýlce a upřeně sledovala učitelku. Až poté, co jí učitelka ujistila, že jí případně s pohádkou pomůže, Anička začala vyprávět. Úplně celou ji řekla správně, chronologický postup byl v pořádku, jen Aniččin výraz ve tváři stále signalizoval strach. Ptala jsem se jí, proč se tak bála, když pohádku řekla moc hezky, Anička řekla: „Protože jsem velká předškolačka a předškoláci musí povídat hezky.“ Až zpětně mi učitelka sdělila, že rodiče na dívku kladou patrně vyšší nároky a dívka je úzkostlivá, aby vše udělala tak, jak se od ní očekává. Anička si donesla také vlastní knížku, kterou každému ráda ukázala. Potom přišla ke mně a zeptala se, zda se i mně pohádka líbila: „*Líbila, Ani, hezky jsi ji řekla.*“ Anička se jen spokojeně poušklíbla, řekla díky a odcupitala po jedné noze ke své postýlce.

Martin (6 let): Šestiletý Martin navštěvuje třídu Montessori. Přinesl si k postýlce knížku a pravil: „*Budu vám vyprávět pohádku. A že nevíte jakou? Budulínka, přece.*“ A při tom se radostně pousmál. Když jsem se zeptala, proč si vybral právě tuhle pohádku, dostalo se mi odpovědi, že mu ji vyprávěla babička, když byl u ní „na službě.“ Chlapec použil několik termínů, které mě u malého dítěte překvapily - „*Budulínek žil u prarodičů,*“ „*Není vyhnutí, musel děda s babičkou nakupovat.*“ „*a protože lištičky byly málo mazané, čapnul je děda do pytle,*“ ... Martin je velice cílevědomé dítě. Když ho učitel požádal o pohádku, řekl: „*Jo, to zvládnou.*“ Vyprávěl pohádku jako malý dospělý. Slovní zásoba byla velmi bohatá a jeho vypravování pohádky moc pěkné. Bylo patrné, že si pohádku dítě zapamatovalo z úst babičky hodně podobně. Martin po pohádce každého obešel a ukázal mu ilustrace k pohádce a na závěr jsme všichni dostali od Martina hádanku: „*Je chytrá, zvědavá, chlupatá a rezavá. V lese bydlet touží, k obydlí jí nora slouží. Co to je?*“ Byl trochu překvapený, když jsme všichni rychle uhádli, že jde o lišku. Byli jsme ale pochváleni. Martinovo vyprávění bylo zcela bezchybné, v ději se orientoval, působil u pohádky spokojeně. Učitel mi potom řekl, že je rád středem pozornosti a že si tudíž roli vypravěče, kdy ostatní jen poslouchají, užil. Když jsem se s dětmi loučila, Martínek mě objal a řekl, že zase mám někdy zajít, protože on umí víc pohádek.

6 Shrnutí výsledků kvantitativně-kvalitativního šetření

Z dotazníkového šetření s rodiči vyplynulo, že čtené či vyprávěné pohádkové příběhy jsou stále součástí dnešní moderní rodiny. Více než polovina rodičů uvedla, že pravidelně pohádky dětem čte či vypráví. Nejčastější alternativou vyprávěných příběhů je stále televizor, kterému však šlapají na paty modernější technologie jako je počítač a tablety. Pohádka je doménou především maminek. Děti i rodiče uvedli, že nad pohádkami tráví nejvíce času maminky, které jsou i dle mého názoru bezesporu těmi nejlepšími vypravači a průvodci pohádkovou říší. Nejvíce rodičů uvedlo, že je dětem jedno, kterého typu pohádek se jim dostává. Pro dítě je více důležitý fakt, že vůbec slyší nějakou pohádku. Oblíbená je dle názoru rodičů pohádka klasická a dále pak zvířecí. Rodiče jsou seznámeni, zda má jejich dítě oblíbený konkrétní příběh nebo nepreferuje žádnou pohádku. Nejvíce mě udivilo, že rodiče nenavštěvují s dětmi městskou knihovnu, a dítě se tak do knihovny podívá skutečně leckdy poprvé a naposledy s učitelkami mateřské školy.

Z dotazníkového šetření s pedagogickými pracovníky MŠ Borovany je patrná častá práce s pohádkovými příběhy. Učitelé s nimi pracují denně, nejčastěji formou vlastního předčítání. Volba typu pohádky závisí především na aktuálním tématu. Nejvíce však preferují pohádky klasické, neboť právě ty dle učitelů rozvíjí nejlépe dětskou představivost, pomáhají orientovat se v citových problémech a ukazují rozdíl mezi dobrem a zlem. Jelikož je práce s klasickými pohádkovými příběhy na této MŠ častá, učitelé uváděli, že děti většinou klasické pohádky a jejich hrdiny znají.

Předškoláci při rozhovoru uváděli, že skutečně více jak polovině dotazovaným dětem rodiče pohádky čtou či vyprávějí. Nejčastější alternativou je vskutku televizor, který uvedlo 17 dětí, avšak 15 dětí uvedlo jako druhou nejčastější alternativu tablet a počítač. Děti se s rodiči shodli na tom, že nejčastěji vypráví pohádku rodiče, především maminky. Všechny dotazované děti mají svou oblíbenou pohádku. Důkazem mi bylo čtyřicet názevchrlících dětí. Když jsem se dotazovala na návštěvnost knihovny, byla jsem nemile překvapena, jak málo dětí navštěvuje s rodiči městskou knihovnu. Pouze 10 dětí bylo s rodiči v knihovně. Zároveň jsem se dozvěděla, že rodiče s dětmi nerozebírají přečtené texty, nepovídají si nad obsahem pohádek. Je to škoda, jelikož ochudí dítě o další informace, o delší čas strávený s rodičem, ani dost možná nezodpoví dítěti odpovědi na jejich případné otázky.

Z pozorování dětí při vyprávění pohádek jsem usoudila, že děti z Mateřské školy Borovany jsou šikovné a já jako učitelka mohu být na ně právem hrdá, neboť se všech sedm dětí s vyprávěním příběhu „poprало“ nad mé očekávání. Děti pohádky zvládly odvyprávět nejen chronologicky dobře, ale také řada z nich vložila do svého vypravování emoce, vlastní zážitky a nápady. Příběhy měly spád, byly plné napětí a zábavy, ostatní posluchače bavily. Slovní zásoba dětí byla adekvátní jejich věku. Dětské vypravači si svou roli užívali. Každý příběh byl pro mne zajímavý a já si z každé návštěvy odnášela pěkný zážitek.

Závěr

Pohádky mají i dnes pro děti předškolního věku velký význam. Pomáhají dětem utvářet hodnotový žebříček, učí rozlišovat dobro a zlo, pomocí pohádkových příběhů se učí, jak přistupovat k řešení problémů. Pohádky mají blahodárný vliv také na dětskou duši. Dokáží vnést do chaotického vidění světa řád, optimismus, radost i naději a dovolují poznat emoce.

Domnívám se, že cíle, které jsem si stanovila v úvodu, byly úspěšně splněny. V práci jsem definovala pohádku, uvedla její rysy, historii a vývoj z hlediska žánru. Zaměřila jsem se na vliv pohádek na předškolní věk dítěte a popsala jsem práci s pohádkovými příběhy v MŠ Borovany. Dále jsem se věnovala porovnání četbě dříve a dnes. V návaznosti na zjištěnou situaci jsem zapojila do teoretické části také celorepublikovou kampaň zabývající se četbou pohádek a rozvojem zájmu o četbu obecně, která nese název Celé Česko čte dětem. V praktické části bakalářské práce jsem představila výsledky výzkumného šetření, které se uskutečnilo v MŠ Borovany. Šetření zahrnovalo dotazníkovou formu výzkumu, rozhovor a pozorování.

Stanovené hypotézy pro rodiče se potvrdily:

H1: Alespoň polovina dotázaných rodičů čte nebo vypráví dětem pohádky pravidelně.

H2: Rodiče s dětmi pravidelně navštěvují městskou knihovnu.

H3: Nejčastější alternativou za čtený či vyprávěný pohádkový příběh je skutečně televizor.

Všechny stanovené hypotézy pro pedagogy MŠ Borovany se však nepotvrdily:

H1: Potvrdilo se, že pedagogové užívají pohádku několikrát denně.

H2: Skutečně všichni respondenti označili důležitost pohádky na číselné ose jako 1= pohádky jsou velice důležité.

H3: Za tři nejdůležitější vlastnosti pohádek označili pedagogové rozvoj fantazie, dále pak že pohádky ukazují rozdíl mezi dobrem a zlem a pomáhají dětem orientovat se v citových problémech. Zde jsem se mylila, neboť v představených hypotézách jsem jako tři nejdůležitější body uváděla rozvoj fantazie, orientaci v citových problémech a pomoc zvládnout dítěti strach.

Stanovené hypotézy pro rozhovor s dětmi se také potvrdily:

H1: Alespoň polovině dotazovaným žákům MŠ Borovany jejich rodiče čtou či vypráví pohádky pravidelně.

H2: Nejčastější alternativou pohádek čtených a vyprávěných je dle slov dětí opravdu televize.

H3: Ani polovina žáků nenavštěvuje s rodiči městskou knihovnu.

H4: Ani s polovinou žáků rodiče nerozmlouvají nad obsahem pohádek.

Z výsledků výzkumného šetření lze usoudit, že i přes velký tlak médií mají klasické pohádky v MŠ Borovany své nezastupitelné místo, jsou oprašovány a nejen dětmi milovány. Pohádky zde slouží nejen k rozvoji fantazie, k udržování hodnot společnosti, k objasňování problémů a vztahů, ale také ke spokojenému bytí v dětském kolektivu a k radosti z bezstarostného dětství.

Výsledky mě ujistily, že pohádky neodmyslitelně k dětství patří a zároveň jsou pro dítě předškolního věku, jeho psychiku a vývoj velice cenné. Z mého pohledu je tato práce přínosná, neboť jsem získala přehled o názoru rodičů, dětí i pedagogů na pohádkové příběhy. Myslím si, že by se rodiče měli více nad touto situací zamyslet, nezlehčovat funkci a význam pohádek pro jejich děti a trávit společně nad pohádkami ještě více času. Věřím, že by to děti ocenily.

Seznam literatury a použitých zdrojů

BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek: Proč a jak je číst v dnešní době*. Praha: Lidové noviny, 2000, s. 16. ISBN 80-7106-290-1.

Carl Gustav Jung. *Wikipedia: the free encyclopedia*. [online]. 2001- [cit. 2016-12-19]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Carl_Gustav_Jung#Charakteristika_Jungovy_hlubinn.C3.A9_psychologie

ČEŇKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury*. Praha: Portál, 2006, s. 117. ISBN 80-7367-095-X.

ČERNOUŠEK, M. *Děti a svět pohádek*. 1. vyd. Praha : Albatros, 1990. 185 s. ISBN 80-00-00060-1. s. 9.

ČERVENKA, Jan. *O pohádkách*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1960, s. 7.

Databáze knih.cz: ...Váš knižní svět [online]. [cit. 2017-01-31]. Dostupné z: www.databazeknih.cz/citaty/albert-einstein-8278

Dětství a dospívání. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.* Praha: Karolinum, 2005, s. 187. ISBN 80-246-0956-8.

DOSTAL, L. Dítě a televize [online]. 2003 [cit. 2017-19-1]. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/clanek3397.htm>

FRANZ, Marie - Louise von. *Psychologický výklad pohádek: Smysl pohádkových vyprávění podle jungovské archetypové psychologie*. Praha: Portál, 1998, ISBN 80-7178-260-2.

GEJGUŠOVÁ, Ivana. *Čtenářství žáků základních škol*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2015, s. 47.

GENČIOVÁ, Miroslava. *Literatura pro děti a mládež ve srovnávacím žánrovém pohledu*. Praha: SPN, 1984, s. 20-21.

Karel Čapek. Citáty o pohádkách. *Pohádky pro děti.cz*. [online]. 16.12.2016 [cit. 2016-12-16]. Dostupné z: <http://www.pohadkyprodeti.cz/bylo-nebylo/citaty-o-pohadkach/>

Kolektiv Ústavu pro českou literaturu ČSAV. *Slovník literární teorie*. Praha a Brno: Československý spisovatel, 1984.

LÜTHI, Max. *Das europäische Volksmärchen*. 1947, s. 89.

LUŽÍK, Rudolf. *Pohádka a dětská duše*. Praha: Osvěta, 1944, s. 17.

MOLICKÁ, Maria. *Příběhy, které léčí*. Praha: Portál, 2007, s. 20-21. ISBN 978-80-7367-203-4.

NOVÁKOVÁ, Luisa a Zdeněk K. SLABÝ. *Proměny české pohádky: K historii žánru ve čtyřicátých letech dvacátého století*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 173. ISBN 978-80-210-5026-6.

PAVERA, Libor a František VŠETIČKA. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Olomouc, 2002, s. 280-281. ISBN 80-7182-124-1.

PÍŤHA, Petr. Význam pohádek dříve a dnes. *Moderní vyučování* [online]. 1999, **1999**(10) [cit. 2017-01-18]. Dostupné z: <http://www.ceskaskola.cz/1999/12/moderni-vyucovani-vyznam-pohadek-drive.html>

PROPP, V.J. *Morfologie pohádky a jiné studie*. 2. Jinočany: H+H, 2008, s. 29-55. ISBN 978-80-7319-085-9.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2016. [cit. 2017-05-01]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/696/>

SLABÝ, Zdeněk K., LHOTOVÁ, Dagmar. *Literatura pro děti a mládež ve srovnávacím žánrovém pohledu: Čítanka nejen pro mateřské školy*. Praha: Portál, 2000, s. 11. ISBN 80-7178-382-X.

SULOVSÁ, Mgr. Jarmila. Pohádkami k rozvoji fantazie a kreativity v hodinách literární výchovy. *Knihovnický zpravodaj Vysočina* [online]. Liberec, 2007, **16**(3) [cit. 2016-12-16]. Dostupné z: <http://kzv.kkvysociny.cz/Default.aspx?id=866>

TOLKIEN, John Ronald Reuel. *Netvoři a kritikové: a jiné eseje: O pohádkách*. Praha: Argo, 2006, s. 171. ISBN 80-7203-788-9.

Přílohy

1. Dotazník pro pedagogy
2. Dotazník pro rodiče
3. Seznam otázek pro rozhovor s předškoláky

Příloha č. 1: Dotazník pro pedagogy

Dotazník pro pedagogické pracovníky MŠ Borovany

1. Myslíte si, že máte v MŠ dostatečný počet pohádkových knížek?
 - a) ano
 - b) ne

2. Mají děti volný přístup ke knihám po celý den?
 - a) ano, po celý den, kdykoliv
 - b) jen při řízené činnosti
 - c) vůbec, knihy půjčuje pouze učitelka

3. Jak často pracujete s pohádkami?
 - a) několikrát denně – řízená činnost, čtení před odpočinkem, atd...
 - b) jednou denně, a to před odpočinkem po obědě
 - c) minimálně jednou týdně
 - d) méně často

4. Jakou metodu využíváte při práci s pohádkou nejčastěji?
 - a) vlastní předčítání
 - b) prohlížení ilustrací
 - c) dramatizace
 - d) poslech nahrávek
 - e) TV
 - f) rozhovor s dětmi

5. Jak vybíráte pro děti pohádkové příběhy?
 - a) náhodný výběr
 - b) výběr podle tématu
 - c) nechávám vybrat děti

6. Seřad'te a označ'te číslicí literární žánry podle toho, jak často je využíváte při práci s dětmi
 - a) pohádka klasická
 - b) příběhy se zvířecím hrdinou
 - c) příběhy s dětským hrdinou
 - d) pohádka moderní
 - e) poezie
 - f) umělecko-naučná literatura
 - g) fantasy/scifi

7. Uved'te, prosím, na číselné řadě, jak jsou podle Vás pohádky důležité pro rozvoj dítěte (1= pohádky jsou velice důležité, 9= pohádky vůbec nejsou důležité pro rozvoj dítěte)

1-2-3-4-5-6-7-8-9

8. Jaké konkrétní vlastnosti a schopnosti podle Vás rozvíjí pohádka u dětí předškolního věku?

Vyberte 3 nejdůležitější položky

- a) pomáhá orientovat se v citových problémech
- b) pomáhá zvládnout strach
- c) poskytuje napětí a zábavu
- d) rozvíjí fantazii
- e) rozvíjí sociální citění
- f) ukazuje rozdíl mezi dobrem a zlem
- g) působí morálně ve všech ohledech
- h) jiná možnost – uveďte jaká-----

9. Znájí děti ve Vaší třídě klasické pohádky?

- a) ano, znají
- b) většinou ano
- c) většinou ne
- d) vůbec neznají

Příloha č. 2: Dotazník pro rodiče

Dotazník pro rodiče

Prosím o vyplnění anonymního dotazníku, jehož výsledky poslouží ke zpracování kvantitativně-kvalitativního výzkumu mé bakalářské práce. Velice Vám tímto děkuji.

Klára Velíšková

1. Vyprávíte nebo čtete Vašemu dítěti pohádky?

- a) Ano, pravidelně
- b) Ano, občas
- c) Ne

2. Jaká je alternativa čtené/vyprávěné pohádky?

- a) Televize
- b) Počítač nebo tablet
- c) DVD
- d) Kombinujeme možnosti
- e) Žádná, dítě jde spát bez pohádky

3. Kdo z rodiny vypráví nebo čte dítěti pohádku?

- a) matka
- b) otec
- c) sourozenec
- d) prarodiče
- e) jiná možnost (uveďte, kdo).....

4. Četli Vám rodiče pohádky v dětství?

- a) Ano, pravidelně
- b) Ano, občas
- c) Ne

5. Jaká byla Vaše oblíbená pohádka v dětství?

- a) Uveďte název
- b) Nevím

6. Jaký druh pohádky má Vaše dítě nejraději?

- a) Zvířecí
- b) Klasické české
- c) Dobrodružné
- d) Bájně
- e) Fantasy/ Sci-fi
- f) Je mu to jedno

7. Má Vaše dítě oblíbenou konkrétní pohádku?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

8. Navštěvujete městskou knihovnu?

- a) Ano, sám/ sama
- b) Ano, i s dítětem
- c) Nenavštěvuji

9. Navštěvoval/a jste knihovnu jako dítě?

- a) Ano, pravidelně
- b) Ano, občas
- c) Nenavštěvoval/a

Příloha č. 3: Seznam otázek pro rozhovor s předškoláky

Seznam otázek pro rozhovor s dětmi ve věku 6-7 let

1. Vypráví vám nebo čtou rodiče pohádky?
 - a) ano, pravidelně
 - b) ano, občas
 - c) ne
2. Když vám rodiče pohádky nevypráví nebo nečtou, je jiná alternativa?
 - a) TV
 - b) počítač, tablet
 - c) CD,DVD
3. Kdo vám doma čte/vypráví pohádky?
 - a) rodiče
 - b) sourozenec
 - c) prarodiče
 - d) jiná odpověď
4. Máte svou oblíbenou pohádku?
 - a) ano
 - b) ne
5. Navštěvujete s rodiči knihovnu?
 - a) ano
 - b) ne
6. Kupují vám rodiče knížky?
 - a) ano, pravidelně
 - b) ano, ale málo (max.5 knih ročně)
 - c) ne
7. Rozprávíte s rodiči nad dějem pohádek?
 - a) ano
 - b) ne

Seznam obrázků, tabulek a grafů:

- Obr. 1: Čtení dětem před odpočinkem
- Obr. 2: Návštěva knihovny Augustina Dubenského
- Obr. 3: Práce s knihou v komunitním kruhu
- Obr. 4: Děti hrají divadlo
- Obr. 5: Společné malování draka
- Obr. 6: Čtení pohádky pomocí obrázků
- Obr. 7: Práce s pohádkovými pracovními listy
- Obr. 8: Pohádkový den u Včeliček
- Obr. 9: Den čarodějnic v MŠ Borovany
- Obr. 10: Pohádková cesta pro předškoláky – učitelky v kostýmech
- Obr. 11: Slavnostní šerpování předškoláků – Mach a Šebestová
- Obr. 12: Čtení s Ondřejem Rumlem v knihcentru v Ostravě
- Obr. 13: Čtení s Josefem Dvořákem v knihcentru v Praze
- Obr. 14: Babička z MŠ Železničářská, České Budějovice

- Graf 1: Spokojenost s množstvím pohádkových knížek v MŠ
- Graf 2: Možnost přístupu ke knihám
- Graf 3: Četnost práce učitelů s pohádkami při výuce
- Graf 4: Nejčastější metoda využití pohádky
- Graf 5: Výběr pohádkových příběhů
- Graf 6: Vlastnosti pohádky
- Graf 7: Znalost klasických pohádek
- Graf 8: Čtení pohádek dětem rodiči
- Graf 9: Alternativa čtené/vyprávěné pohádky
- Graf 10: Kdo vypráví dítěti pohádku?
- Graf 11: Četba pohádek v dětství respondentů
- Graf 12: Oblíbená pohádka v dětství respondentů
- Graf 13: Druh oblíbené pohádky dítěte
- Graf 14: Informovanost rodičů o oblíbené pohádce jejich dítěte
- Graf 15: Návštěvnost městské knihovny v současné době
- Graf 16: Návštěvnost knihovny v dětství
- Graf 17: Aktivita rodičů při čtení pohádek
- Graf 18: Alternativa vyprávěných/čtených pohádek
- Graf 19: Kdo vám čte pohádky?
- Graf 20: Máte oblíbenou pohádku?
- Graf 21: Návštěvnost knihovny dětmi
- Graf 22: Nákup knih dětem
- Graf 23: Rozbor přečteného textu

Tab.1: Literární žánry a jejich výběr při práci s dětmi